№ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ 56
БИБЛІОТЕКА
Никиты Осиповича
№ ЭМИНА. 205.
ՄԿՐՏՉԻ ԷՄԻՆ.
ОТЛ. ГЕРБЕКЪ МОСКВА

285

ԸՆՏԻՐ

ՄԱՏԵՆԱԳԻՐՔ

Գ· ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՏՂԱՑ·
Ն· ԼԱՄԲՐՈՆԱՑԻ·

2024-42

1717 ԱՆ № 56.

ԳՐԻԳՈՐԻ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

ՏՂԱՅ ԿՈՉԵՑԵԼՈՅ

ՆԱՄԱԿԱՆԻ

Ի ՎԵՆԵՏԻԿ

Ի ՍՈՒՐԲ ՂԱԶԱՐ

1838

2004

ՏԵԱՌՆ
ԳՐԻԳՈՐԻ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ

Թղթոյն վարդապետին Գրիգորի Տարօնոյ կոչեցելոյ 'ի Հայրապետաց, գրեալ 'ի Տէր Գրիգոր կաթողիկոսէ Հայոց, յեղբօրորդւոյ սրբոյ կաթողիկոսացն Գրիգորիսի Ներսէսի, որ մականուանուէր Տղայ անուանի։

Բարգաց և պատուական յամենայն մասունս բարեաց, որ ըստ աստուածային նախախնամող մատակարարութեան բաշխեցաւ 'ի բոլոր սեռ իմանալի և զգալի բնութեանց,

առաջին և նախամեծարն յընտրե-
լեացն՝ վերագոյն և գերաշխարհիկ,
և պայծառագունացն գլխաւոր տե-
սանի իրատ։ Սա որ անկեալոցն ընդ
ինքեամբ ախորժակաց մակացու, և
բարձրայօնակ գահերեցութեամբ
ընդ անհամեմատան աստիճանեալ
դասու, և զօրութեամբ յառաջ
խաղալով պաշտի յառանձնական-
սին։ Զկտի և 'ի նիւթեղէնան, ուս-
տի առին զարդանալ բազմատեղն
հանճարոյն տեսակք՝ 'ի բանական և
'ի գործնական արհեստս զընդհա-
նուրս շարժելով, ոչ միայն զկեալոյն
պաճարանս, այլ և առ դիտու-
թիւնս էիցն, և անհուն հմտու-
թեանց հասու գոլ բաւականա-
ցեալք։ Բերև պատշէնիմն և ճաճանչ
անեալին զօրութեանն կաթեցեալ
յարարածս։

Ըստ առաջնոյն՝ յաստուածային
իմաստակացն ընկալեալ 'ի տը-
ջութենէ Հոգւոյն, որպէս յոր-
դորէ զդեռաբոյս մանկունսն ըն-
դունել 'ի ծերագունից հարցն
զայս աստուածային, և գերա-

հրաշ պարգևս. Լսուր որդեակ ա-
սէ խրատու հօր քոյ, և առ ընկալ զնա պատակ շնորհաց 'ի գլուխ
քո. և ամբարշտութիւն մեծ ծանոյց
զայն անգոհանողացն զխրատս: Զնոյն
և նախամեծար մարգարէն հայր
սորին խնդրէր խրատել յարդա-
րոյն ողորմութեամբ, և մի բարկու-
թեամբ: Եւ Պաւղոս յետ դառ-
նագոյն արբմանն 'ի տհաս տիոց և
յանգիտութենէ, յետոյ պտուղ
խաղաղութեան պարգևեալ ասէ
ոչք նովաւ կրթեցան անձամբ 'ի
Ճշմարտագունիցն առեալ: Յուղագս
որոյ բնաւորեալ եմ 'ի խրատուէ
ոչ խուսափել, և յանդիմանչէ ոչ
հրաժարել. և հաստատեալ եմ
թէ առանց սոցա ոչ ինչ գոյ ինձ
լինել կարողութիւն հասանելոյ
արժանեացն. մանաւանդ զթագա-
ւորականն և զարքունի, զի մի իբրև
զչամոքելոցն 'ի հնազանդութիւն
կրկնեմ պատիժս. այլ արտաքոյ մա-
հու և կորստեան դատանիցիմ: Վասն
զի ուսաք կրկին ստանալ ծնօղս,
զմինն կենոյ, և զմիւսն բարուք կե-

ԼՍՅ. և ծանեաք զառանձնական յատկութիւն խրատուց յիմաստնոց ոմանց տրտայայտեալ և ծանուցեալ, ասէ. Խրատ է բան բացատութեամբ գլխաւորեալ յորդորելով յինչ, և կամ հրաժարեցուցանելով։ Եւ խրատուս ոմն է բացատական, որպէս՝ պէտք են ընչից. և ոմն հրաժարական, որպէս՝ ոչ է պարտ զամենայն գիշերն քունել. և ոմն յորդորական, որպէս՝ պարտ է յաղքատութենէ փախչել. և ոմն պարզ, մի հաւ քաջ. և ոմն շարալծեալ, ոչ է բարուք բազմ իշխանութիւնս, մի իշխան եղիցի. և ոմն առաւելահրաշ, ոչ ինչ տկարագոյն երկիր անուցանէ քան զմարդ։ Արդ զանազանութիւն խրատուց զայս իսկ ծանեաք, և զշահ օգտութեանն որ'ի սոցանէ ոչ անգիտացաք. ըստ նմին և զանգոնողացն պատիժս։

Իսկ զառ 'ի ձէնջ այժմու դըրեալքս ոչ այսպէս իմացաք բան խրատական իբրև 'ի ծերագոյն հօրէ, և 'ի Ճշմարիտ սիրողէ հեղ

մոօք և հանդարտ հոգւով, որովք
ճանաչի տեղի բնակութեան, և
հանգստեան տեառն և հօր և հոգ-
ւոյ։ Այլ զքոյս ծանեաք, հա-
ւատով, զի յաղմկեալ մտաց էր, և
ամբոխեալ հոգւոյ, որ և այսոքիկ
չարին ճանաչին մասունք և կիրճք
դադարման։ Վասն զի ոչ խրատա-
կան էր, այլ հրամայողական. ոչ
խաղաղարար, այլ խռովարար. ոչ
ուղղադատ, այլ թշնամանաբեր.
ոչ իրաւացի, այլ սուտակապաս
մտօք. ոչ ըստ կանոնական դատո-
ղութեանն, այլ ըստ հացկատա-
կացն բանից փաղաքշելով Իբրև զան-
գէտս ոմանս զտունդ դաւանու-
թեան յոգունց՝ հանդերձ խմաս-
տուն բնակչօք. յոտից մինչև
ցգլուխ երևելով՝ի միջի դոցա այր
վտառացի, և շքեղ Իբրև զպարսկա-
կանն զայն հաւ սիգալով և զբանս
անպէտս և անուղղայս կարկատե-
լով գրչաւորութեամբ Իբրև զտը-
գէտ, և առանց դպրութեան։
Կարծեաց և զմեզ այսպիսիս ոմանս
դոլ. և չզանգիտես յերկնահան-

գէտ աթոռոյս, և աթոռակալէս
և ոչք զդովաւ լցեն պարահայ-
եացքումանք՝ անգիտացեալ զանձնդ
և որ 'ի քեզ լցեն հոգետուր պար-
գևք։ Եւ գտանիս պատժապարտ
ընդանարգողացն զծնօղս իւրեանց.
որ թէ 'ի կամակար մոտաց, և 'ի
ճշմարիտ գիտութենէ ածար յայս,
հայեաց յանձն քո, 'ի քեզ ինքն
հայեաց. զքեզ ծանիր. ուստի ոչ
գոյ այլ ինչ մեծութիւն քան զծա-
նօթութիւն անձին, որպէս ուսաք
յիմաստնոց։ Իսկ եթէ յոչգիտու-
թենէ անձին, և 'ի զբաղեալ մոտաց,
հաւանիմ և ես. զի որոյ աչք և
ականջ 'ի գլխոյն լցէ, և առ-
գլուխն, ընդ խաւար ոչ գնայ՝ գայ-
թակղելով և բախելով 'ի կոշտից
ճանապարհին. և առ այս դարձեալ
պարտիս նայել 'ի քեզ ինքն։ Իսկ
եթէ այսոքիկ ոչ լցեն պատճառք
եղելոց իրաց, ապա յայտնի տա-
ղտացոյց տայք, եթէ հեռի էք յա-
մենայն գիտութենէ հին և նոր
կտակարանաց. մանաւանդ թէ և առ-
տուած ազիրտուրբ հաւատոյս կանոն

նական սահմանքն ոչ գտանին 'ի մի-
ջի ձեր. և ոչ նեղդործեն սահմանեալ
դեղոքն իբրև զՀարտարս 'ի բժըշ-
կաց՝ զոմանս խարելով, և զոմանս
կորելով, և զայլս ոմանս կակղա-
գոյն սպեղանեօք բժշկելով. զոր
եթէ լուեալ էիր Աստուածաւանդ
տուին՝ եթէ Զիշխան ժողովրդ-
դեան քո մի հայհոյեսցես, ապա
թէ յանդգնիս՝ մահու վախճանես-
ցիս, կարծեմ թէ ոչ հրամայէիր
մեզ անկանել, ուստի տէր էտ զվե-
րանստելն. և այն առաջի ուսակաց,
և անքնին մտօք, և առանց կանո-
նական հրամանաց և դատավճռի.
կամ յափշտակելով քեզ ինքեան
զայս վիճակ տիրաբար, և կամ մնալ
առանց գլխոյ և առաջնորդի, և
երևել վատթարագոյն քան զքաղս.
և զխորթս, և զաջաղաղս, առանց
դիսի, և ձայնատուի ննջել և արա-
ծել. մնալով զոր առանց զորավա-
րի, և քաղաք առանց քաղաքա-
պետի և օրէնադրի. զոր և ոչ յար-
տաքնոցն ոք պատշաճ վարկաւ՝
զայս իր յանդգնութեան համա-

րելով։ Որպէս և առ աթենական կաճառս իմաստակաց Սողոն ոմն օրէնսդիր, հաւասարապէս և Ղիկուրգոս օրէնսդիր լակեդեմոնական աշխարհն։ Եւ ոչ 'ի հնագունեցն միայն, այլ արդէն և 'ի նորակերտս իրի հանդէս պարտիմք ունել 'ի յաւէժ գովելեացն աստուածայնոյ քաղաքիս այս քաղաքապետս, որ բաւական լինի ընուլ զայս քաղաք բիւրապատիկ պայծառութեանցն հանդիսիւք, հասարակական կարգադրութեամբ բանական և գործնական արուեստիւ աստուածահաճոյ և անարատ կրօնիւք զբոլորից ընթացս անարատ պահելով ուղիղ և անյեղ վարչութեանն երեսանակօք. որով ծաղկի արդարութիւն՝ առատնեալ զմոլաբոյս ախտն անիրաւութեան. սուգանին կուրացուցանող կաշառք. փայլեն անաչառ ճառագայթք. ընկրկի ստութեանն յաւակնութիւն. յառաջեն ռահք ճշմարտութեան. և այս ահա քաջայայտ է, զի իր՝ որ առանց խնամողի է աղարտի։

Պարտ է ունել զառաջին գոյացու-
ցիչն, որով կատարեալ ամբողջ պա-
հին ամենայն մասունք բարւոյ.
որպէս տուն ունի պատճառ զշի-
նողն. նաւագործութիւնն զնա-
ւաստին. անդրի զքաջահմուտ ա-
ղուեստաւորն: Ուստի և 'ի սկզբ-
բանն սակս այսորիկ նախապատիւ
թուի կենդանասիրել զմարդն՝ արի
դատողութեամբ յաղթահարել
զըստգտանելեացն խրոխտ. որ թէ-
պէտ և բազմահոգակ ինն թուի
առ կարծիս, այլ յուսալի է յին-
տրաւոր դէմն սկզբամբ բնաշար-
ժեալ 'ի կարգս աստուածային
պատուիրանապահութեան համա-
ւրով մինչև 'ի յանկումն՝ զհամապա-
տուաց վարկ անմոլար և ճշմարտա-
գոյն ստանալով 'ի գլուխ, և չու-
նել յանձն զխոնջականս քան զզ-
հեշտալիս պատրաստ առ 'ի բազ-
մաց ոգւոց օգտութիւն, ոչ զար-
տաքուստ պատիւս, և ոչ զնեերա-
տնեայ դիւրութիւնս:

Արդ՝ եթէ զառ 'ի մէնջն այս-
պէս լուար, և հաստատեցեր 'ի

Ճշմարտագունից ոմանց, որով և
վկայեցեր մեզանաւ 'ի գլուխ ենէ
ձեռին քո, այժմ ընդէր հրամայես
մեզ անկանել և լռել: Ապա թէ
այլապէս խորհիս առ կարծիս մը-
տացդ, և առ փոփոխ բնաւորակա-
նիդ, ոչ լինել մեզ ըստ նմանու-
թեան առաջնոցն, յորոց ընկա-
լաքն և տեսաք. կամ թէ փոխե-
ցաք ինչ անտես առնելով զոր 'ի
նոցանէն և յայլոց խակ սրբոցն ըն-
կալաք, լուաք և առաք նորաձև
ինչ առնելով անձնահաճ կամօք,
այդ մի ինչ անկցի 'ի սիրտ քո:

Ծանիր կարծեցեալ սիրելի, զի
յառաջ ընդհանուր բարեփառու-
թեան պարունակող Ճանաչիւր
սուրբ և երկնահանդէս աթոռս. և
այժմ առաւել ևս հրաշափառ
աստուածային և մարդկային. ան-
ըստդտանելի արդասաւորութիւն
յօրացեալ յերիկայս կենցաղոյս
խնդամիտ փափկութեամբ. զայս
ոչ կամաւ յափշտակեալ ցաւալից
մտաց ծնունդ. մի կարծեսցի ա-
նուղղայ երևել ինչ իբր թէ երկուց

ընդակցութեան սուղառէից կարօտեալ
գոլ։ Այլ թէ առցի կանգնել գե-
ղապարծս իշխանութեան 'ի վերայ քո
աստուածայնովքն, ապա ունիս տե-
սանել բառացի շրջաբերութեամբ
հարստացեալս զմեզ առ քոյդ աղ-
քատ մոռածութիւն. որովք լիցի
քեզ աղաւաղել իբրև զաւաղաբեր
սուրհանդակ հակակայիւքբարւոյն
քնկճեալ՝ անձեռնհաս կանգնել
զլքումն քո, միայն անօգտակ զըղջ-
մամբ 'ի չպիտեալն ապաշաւանացն
դնիցիս մասին. և գտանիցիս պար-
տեալ առ թշնամանասէր կամս քո
ներհակացն հանդիպմամբ։ Վասն
զի գտանես զսա ուրեմն բուժող
առաջնորդ ունել զայսր աստուա-
ծայինքաղաքի շինութեան յարաղը-
ւարձ բերկրանաց. և եթէ դու ըստ ա-
ռաջին հաւանականացն կամիս գը-
տանել պատճառ անկման և գը-
լորման, ասա պակ պայծառու-
թեան և յաղթութեան պար-
ծանք։ Եւ եթէ այդր խրոխտումն
մահաթոյն և ամօթալի դասալքու-
թիւն կարծես, ասա յոյս խնդա-

ցուցանող, անհոգ փառաբանու-
թիւն, և բարձրայօնակ ամրու-
թիւն։ Ապա թէ ընդդիմակքն ըզ-
բոլոր զախորժելեացն քոց բերին
հանգանակ, ուրեմն բարեհամբաւ
Ճոխութիւն հաւասար նմին ունել
զհեշտալին, զոր ոչ արհամարհա-
նաց անկ վարկանելի է զցնծաւէ-
տութեանս համբարակ, և զդերա-
պանծ շնորհ առ ամենայն բարե-
փառութեանն հանդիսիւք. զի ե-
թէ 'ի զուտ տան պէտք են խնա-
մածողի, քանի՛ ևս յոգնախումբ
հօտոյս. և եթէ 'ի սակաւ ժողովս
ռամկաց պիտոյանան տեսուչք, և
վերատեսուչք, որչափ ևս առաւել
աստուածայնոյ մայրաքաղաքիս.
և թէ ոմն շահի ևս առ Ճշմարիտ
իրատու, քանի՛ ևս հուչակաւոր
հրահանգաւէտութիւն յոգուոց,
յորում զեռան յընդհանուր տիե-
զերս բոլոր տեսակք բարեաց, և
չարեաց, դու զիա՛րդ հրամայես
մեզ այժմ անկանել և լուել։ Զոր
եթէ անխռովասէր մտօք ըստ աս-
տուածայնոյն յուզմանց նայիցիս

յայս երկնահանդէտ ամենուրոյ դի-
տաւորութիւն, և յորոց քաղա-
քավարի, գտանիցես զսա անփորձ
'ի բանից և 'ի չարագոյն յուզմանց՝
պարփակեալ աջովն անեղին ան-
դրդուելի ամրութեամբ. և ան-
ըստգտանելի ընդդէմ նախանձոտ
կամաց, գիտելի աեառն յառաջ
քան զլինելն յարգանդ արբեալ, և
նախ քան զծնանելն մարգարէ.
ոչ անարգ, այլ ընդունելի և յիւ-
րում տան, և 'ի բոլոր սեռս. որ
և 'ի բացայայտեալ բարեփառու-
թեանս պատուոյ, փախստական
եղեն ծանրատաղտուկ հնազան-
դութեանն լկանք. և աղատու-
թեանն բերկրանք զհասարակացն
փարատեցին տխրութիւն՝ յաւե-
լուածով և յագմամբ ըղձակերտ է-
լանել 'ի յապառնիսն անըստգտա-
նելի հրճուանացն խնդութեամբ
անգայթ և յարազուարճ յառաջե-
լով զկենցաղին հոլովս. որով է-
ին ելապէս խոստովանեալ ճանաչի
բարեհամբաւ գաւազան ըստ հա-
ւասարութեան հնագունացն,

95-25-54/7/17

յանդգնիմ ասել թէ և առաւել
ըստ մակեդոնականին Աղէքսան-
դրի, և ըստ մերումն հուչակելոյն
Սողոմոնի, ոչք յերկաքանչիւր
մասին առատայեալք միոյն զԱղէք-
սանդրայն ունել եռանդնոտ խը-
նամածութիւն, և միւսոյն յԵրու-
սաղէմ ջերմագոյն շինողութեան
զհանդէս ըստ առակաւոր իրատա-
կան ձայնին ընդհանուր հնչմամբ՝
զյարդականն բացատրելով բան
հանճարեղին՝ իսկապէս և ըստու-
գաբար ստանալ զբազմութեան ա-
ռաջնորդութիւն. և այս տու՛ ի
ձէնջ ոչ է ծածկեալ իւիք, թէ ոչ
անճնահաճ կամաք, և ոչ զոշաքաղու-
թեամբ բռնաղբօսեալ ձեռնամուխ
եղաք և ածաք յայս սպասաւորու-
թիւն և սարսափելի պատիւ։ Զոր
եթէ կարծեսցէ ոք մախամարդակ
և չարակնոյ մտաք, և ոչ ճշմարիտ,
այլ՛ի կամելոյն տեառն, և՛ի տու-
չութենէ Հոգւոյն, և՛ի բոլոր խակ
սեռիս յօժարամիտ կամաց, մանա-
ւանդ թէ և՛ի ձեր խակ՝ հաստա-
տեալ՛ի վերայ անշարժ վիմին հաս-

տատնոյ, և պատրաստեալ կամ դէմ
յանդիման, զի ամենայն որ ոք հարցի
ընդ վիմիս ընդ այս, խորտակեսցի և
փշրեսցի, և յորոյ վերայ անկցի,
հոսեսցէ զնա, իբրև զփոշի։

Եւ արդ՝ իր, որ այսքանեօք տոհ-
մականութեամբ առլցեալ երևե-
լեօք և աներևութիւք առաձինն էր
հասարակաց երկնի և երկրի հա-
մանդամայն ուրախարար զանբաղ-
դատելի երջանկութեամբ երթեալ տա-
ւրաւ անուն, ով ոք սմա զընդդէմն
ինչ՝ և ոչ զհաւանականն յերեսս բե-
ռիցէ խոստովանութիւն. և դուք
զառաջինն հրամայեցիք մեզ, եթէ
գիշեր է և երեկոյ, և 'ի վերջինս
նկատել և լռել։

Արդ զինչ առ այս. ոչ հերկեսցուք
և ոչ սերմանեսցուք. ոչ զնա-
ւելոյն առաջ կալցուք զգործ.
լռեսցէ՞ և իրավՃար պատերազմա-
զին յօժարութիւն։ Այլ օ՛ն անդր
մի՛թէ ոչ ունիցիմք վստահութիւն
'ի միոյն ամբարել զբազմաբեղուն
արմտիս. նա զի և նաւազին հե-
ւասատանեայ և անդնդային բե-

լով քն ոչ ընու զբաղմաժողով խրն-
ճոյին փափագ։ Գուսարայաղթ
նահատակք ընդ նիզակաճօճ խրա-
խուսանացն զօրաւորագոյն բար-
գաւաճանացն ոչ ժառանգէն մեծ
ապարանս։ Ապա յայտ իսկ է եթէ
'ի զուր վաստակեցաւ Պաւղոս, և
'ի զուր և ունայն նաւակոծեցաւ,
և անավաստակ եղև 'ի յարբմանէ
հնգից քառասնից՝ 'ի հարկանո-
ղացն ընկալեալ. անոտի էր յոյս
նորա 'ի ձաղանս կատականացն և
'ի քարկոծմանն։ Ի զուր աշխա-
տեցաւ և Պետրոս, և ոչ ուղղեցան
ոտք նորա'ի գնացս՝ ընդ որ խորհե-
ցաւ և արար։ Ընդունայն էն քա-
ղաղութիւնք նոցա. ընդունայն ա-
պա և խաչն, և որ 'ի վերայ նորա,
զի ոչ եղև խաղաղութիւն վարդա-
պետաց, այլ խռովութիւն և աղ-
մուկ։ Եւ սուտ էին խոստմունք
նորա առ Պետրոս, թէ և 'ի վերայ
այդր վիմի շինեցից զեկեղեցի իմ,
և դրունք դժոխոց զնա մի յաղ-
թահարեսցեն։ Արդ յաղթահա-
րեցաւ և կորեաւ. զի ոչ է եկեղե-

ցի, այլ այր աւազակաց. ոչ է միայն
տութիւն 'ի թողութիւն մեղաց,
այլ միայն 'ի լուացումն ջրոյ։ Արդ
ուրախ լեր Պիղատոս, ցնծացէք և
դուք դասք քահանայապետից՝
Աննա և Կայիափայ, վասն զի ոչ
սպանիք տէր, այլ մոլորեցուցիչ. ոչ
խաչեցիք Աստ, այլ գող և աւազակ
և խռովարար. ոչ հոլիս քաջ, այլ
վարատօղ ոչխարաց։ Սուտ է որ
դին որոտման, և իրաւ է որդին
Տուտեայ։ Եթէ այն այր աւազա
կաց, աւազակապետ Քրիստոս.
Եթէ այն մոլորութեան տեղ, մո
լորեցուցիչ Քրիստոս. Եթէ այն
տեղի կորստեան՝ կորուսիչ Քրիս
տոս. զինա հանապազ քարոզի ան
դանօր. և նորայն ծաղկէ ծննդա
կանութիւն, և հաւատ և յիշա
տակ անուան նորա. կատարի յարա
ժամ անարիւն զենումն 'ի թող
ութիւն մեղաց հաւատով մերձե
ցելոցն և ընդունողացն։ Եւ Եթէ
ոք ըմբռնի դիմաք և մոլեգնեալ
ախտիւ յանդգնի կոչել զնա այր
աւազակաց, 'ի յաստուածախօս

տառիցն յանդիմանեալ կշտամ-
բեմք զայնպիսին, և 'ի բաց վարեմք
իբրև զԹշնամի Աստուծոյ և եկե-
ղեցւոյ նորա. և փոխանակ այնո-
րիկ անուանեմք զնա լեառն սուրբ,
և քաղաքՍատուծոյկենդանւոյ հա-
ւասար վերնոյն Երուսաղէմի, հարս-
նարան անմահ փեսային Քրիստո-
սի շինեալ խնամատուԹեանն Հօր և
Հշմարիտ պատկերին Յիսուսի. մայր
ծննդական որդւոց արքայուԹե.
կերակրիչ և դարմանիչ առատա-
գոյն կերակրովք արժանաւորաց և
անարժանից, որպէս և բնուԹեամբ
քաղցր՝ շնորհաց և ապաշնորհաց.
և զարեգակն ցօղախառն հեղու 'ի
վերայ արդարոց և մեղաւորաց՝
լուսաւորելով և զովացուցանելով
'ի տապախառն միգէ չարին։

Այլ զի գրեցէք, Թէ անիծեալ
տումարն երկաբնակին Լեռնի, հար-
ցանեմ ասասնօր Թէ զինչ է տու-
մարդ, և զինչ է երկաբնակդ ա-
նուն. հայերէն, Թէ յունարէն, է-
Թէ պարսկական դէնիւ և ուսմամբ
ըստ դաւառիդ բերման։ Լեռն ոչ

անդանօր բնակեցաւ յերկուս. և կամ զի՞նչ այն երկուքն էին, կենդանիք, եթէ անկենդանիք. հոգեղէնք, եթէ մարմնեղէնք։

Լեոն հռոմայեցի էր ազգաւ և գահերէցութեամբ. և 'ի Հռոմ էր կուք լուսաւորք են աշխարհի՝ Պետրոս և Պաւղոս, 'ի նոսա զիարդ բնակէր Լեոն, կամ որո՞վ օրինակաւ։ Իսկ եթէ նոքա 'ի նա բնակեցան աստուած՝ այլն զօրութեամբն և հոգւովն՝ կարելի է. այլ ոչ աղարտելի։ Եւ եթէ յայն սակս է անիծեալ, կարծեմ թէ և նոցայն գամբարան՝ է այր աւազակաց. և որ 'ի նմայն են հանգուցեալ՝ գողք և աւազակք. և այս ըստ առ 'ի ձէնջ բանի։

Իսկ տումարին անուն 'ի մերասէր աղին լեզու, թուի թէ զհամարողականն դնէ թիւ, և զժամանակագրականն, և զնորա առ այս չունիմք իրք. թուի թէ և ոչ և որ նոցայն են։ Իսկ առ այս Անանիա և Անդրէաս բազմավէպ գրութեամբ ճառեցին. յաւելմ՞ք և զնոսա յա-

նէծս։ Թուի թէ այս 'ի վաղնջուց հետէ, որպէս պատմէ նոյն ինքն Ընանիա յաղագս անբարեսէր ազգիս տրտնջմամբ, առ որս ոչ պատուիրեալ թիւն, այլ անճնահաճ կամք։

Այլ զի ընդ բազում բանս ձեր կարիքատունս և ստայօդս անցի, և նայեցայ ուշիմ մտօք, և ոչ տեսի 'ի նոսա ծասկելի և անուշահամ պտուղ, ոչ արդիւնաւորեցաւ առ մեզ. քանզի յեռանդնոտ և 'ի փայլակնացեալ սրտէ յառաջ բերի վնճաբանութիւն և կռիւ, որպէս և վկայէ Ճշմարիտ բանն տէրունի եթէ Յաւելուածոյ սրտի խօսի բերանն։ Եւ այն՝ եթէ ոչ գոյ հրամանն դլխոյն և առջնորդին ժողովառնելէսկիսկոպոսաց և վարդապետաց, և պարապել աստուածայնոց բանից քննութեանց, շահել և շահեցուցանել զնոսա, և ոչ սահմանեն զայն կանոնադիր հրամանքն, այլ 'ի հեռաստանէ հաւատալ ըստ առ որ թուման բանին, վաշ ծերունի ծնողիդ, ոչ իմ, այլ որ հարազա-

տուլթեամբ բերէ զնմանութիւն հօրդ։

Դարձեալ այլ ինչ անպիտան գոսաք շարագրեալ 'ի բանս ձեր՝ սեփհականելով զձեզ ինքն Ճշմարիտ տնտես տանն Աստուծոյ. և հաւասարեցիք զնոսա այլոց ոմանց խոտելոց, որ կոչեցաւ գայլ. վասն զի գայլաբար օձտեաց զՀօսն Քրիստոսի, և այսու նմանեցաւ Պետրոսի վիմին հաւատոյ. վասն զի և նա գայլ գոլով օձտօղ հօտին Քրիստոսի, յաւելիք զնա և կրկին քաղաքաց քաղաքացի՝ անտիոքացի աղէքսանդրացի. և զԴիոսկորոս հաւատարք Քրիստոսի փրկիչ ժողովրդեանս Հայոց արեամբ և խաչիւ. և առ այս վաշ, և առաւել վաշ։ Թուի ինձ ատոնօր եթէ վերահասու լցեաս ամենայն ժամանակագրաց, և պատմութեանց։

Իսկ ես ոչ եմ փրկեալ արեամբ Դիոսկորոսի, այլ միոյն Քրիստոսի. և ոչ եմ օձտեալ 'ի գայլէն Պետրոսէ, այլ 'ի Ճշմարիտ հովուէն փրկեալ 'ի գայլէն, և ժողովեալ 'ի

խաղաղարար փարախ քաջ հովուին. զի այսպիսի հրաժեշտ սիրոյ վաղ ուրեմն 'ի տէրունական ճշմարիտ տուաւ բանէն մարդկային բնութեանս, եթէ Այսպիսի սէր ոչ ոք կալցի, զի զանձն իւր դիցէ 'ի վերայ բարեկամաց՝ ըստ անպարտականին յանցանաց՝ զայլոց ուրուք պարտս հատուցանել. զի ոչ դոյ մարդ արդար առաջի Աստուծոյ։

Դարձեալ շարունակեալ'ի բանս ձեր, զի անուանեցէք զնոսա Նեստորիոսք, և հաւանեալ Եւտիքի դիւաբերանի, և օտարացեալք 'ի սրբոցն, և յաստուածազգեստից արանց. որով պարսաքարել զնոսա պարտ վարկաք. և թէ էր, և լինէր հնար՝ նոցին սրով հատանել զգլուխս նոցա. և այս բռնաբար թշնամութիւն'ի վաղուց հետէ գտանիւր 'ի նոսա, եթէ այժմ 'ի սկզբան գրոյս մերոյ բուսաւ առքոյդ միտս։ Կարծեմ թէ այսու ոչ աշակերտիս Պաւղոսի, որ ասէ թէ, Խնդրեմք զի ամենայն մարդիկ կեցցեն, և 'ի գիտութիւն ճշմար-

տուԹեան եկեսցեն։ Եւ դարձեալ՝ եԹէ կամիմ զի լինիցի ամենայն ոք իբրև զիս. և դարձեալ՝ ԹէԽնդրէի նզով լինել՝ի Քրիստոսէ վասն ըստ մարմնոյ ազգատոհմին իմոյ։ Արդ ապա դու զի՞ խնդրես սպանանել. մարդ է՝ արարած Աստուծոյ, և ԹէՄոլորեալ է, դարձո. եԹէ վկրաւորեալ է, սպեղանեաք պատեա. Քրիստոսի լեր աշակերտ, և մի՛ Սաւուղի. ԴաւիԹ՝ ԹէԱստուածահայր, բայց օրինաքն՝ և ոչ Քրիստոսիւ, որ ծանր գրեաց և զհայելն՝ի Բերսաբէ։ Մի՛՝ի կարծ դատեսցին, և մի՛ ըստ մտաց քոց յանդիմանեսցին. չեն՝Նեստորիանոսք, և ոչ Եւտիքեանք հակառակաք բերեալ առ անձինս։ Ապա եԹէ ոք յանդգնի և անձնահաճ կամաք ըստ մտաց դատի զնոսա յայս, անէծքն, որ՝ի նոցանէ ընդդէմ պղծոցն այնոցիկ՝՝ի գլուխ նորա կուտեսցին։

Գտաք դարձեալ՝՝ի գիրս, զի բազում անգամ պարծանս գրեր անձին քում, և խոստացար ճառել յաղագս անճառ միաւորութեան

բանին և մարմնոյն. և թէ որպէս
եկին առ միմեանս անշփոթելի
բնութեամբ և կրկին. և յետ բա-
զում խոստմանց յանդ և յաւարտ
հաներ միով բանիւ՝ արկանելով
զանձնդ 'ի խորս կորստեան տգի-
տացն և անհաւատիցն, ուրանալով
բովանդակ զմարդկայինս բնութիւն,
և յոչէութիւն փոխելով: Որ թէ
և կամիս ձեռնարկել՝ զքոյդ կար-
կատելով հերձուած և տկարա-
բանութիւն, անկարելի մնաս.
առնելով աստանօր ստութեանդ քո
վկայ զմեծն Մովսէս: Մնոտի այլա-
բանութիւն՝ օտար և որիշ յամենայն
գիտնոց. կարծելով եթէ մեք եբ-
րայեցերէն ոչ գիտեմք, և կամ թէ
ոչ իմանամք եթէ զի՞ւմ արդեօք
բանս 'ի բանաստեղծաց պատրուա-
կես ընդ Մովսեսիւ: Եթէ մոլո-
րեալ էս՝ առ յինէն ընկալ. վասն զի
իմաստասէր, ոմն յունական Արիս-
տոտէլ անուն ստագիրացի ազգաւ
'ի քաղաքիդ դաւառէ, յորժամ
էառ 'ի պատմել զբնութիւն արարա-
ծոցս սարսռիչ փաղաւութեամբ

բաժանելով տան ստորոգութեցն
բայիւք, յաղագս գոյացութեան,
յաղագս կենդանութեան, յա-
ղագս քանակի, որակի և որակու-
թեանց և այլն, յանձն, 'ի ձև
'ի տեսակ, 'ի քանակ, և յորակ,
յենթակայ, և 'ի նենթակայում,
բայց ոչ զմարդկայինս ուրացաւ
բնութիւն. այլ զաստուածայինն
Ջանաց փոխարկել յանձն յաղա-
գըս անօսրութեանն. և զի թափան-
ցանց ունի ընդ ամենայն էքս. որ-
պէս սոյն Արիստոտէլ, և Դենալ-
քոս՝ անգոյ ասացին զանձն. զոր և
ոմանք յեկեղեցականաց այժմ Ջա-
նան կարկատել՝ ոչ բնութեամբ միա-
նալ բանին Աստուծոյ ընդ մարդ-
մին, այլ անձնաւորութեամբ. և
վկայ զսոյն իսկ զԱրիստոտէլ ու-
նելով, զի թերևս այսու կարասցեն
'ի մի բնութեանն բան ածել զնա
հարկաւորաբար. որպէս և դու
այժմ Ջանաս զմարմնոյն ուրանալ
և կորուսանել բնութիւն, և նոքա
զաստուածութեանն. որովք կար-
ծեմ թէ և երկոքեանքդ սխալէք 'ի

ճշմարտութեանն պողոտայէ։ Առ
որ յանդիմանէ զքեզ երջանիկ և
սուրբ վարդապետն Յովհաննէս ի-
մաստասէրն ուղղատես՝ ասէ. Փախ-
չիս 'ի բնութեանդ անուանէ, ընդ
նմին և յերկուցդ ասելոյ, և ոչ գի-
տես եթէ մարմին ասելով, յեր-
կոսին 'ի ներքս ըմբռնիս, յորոց
փախչիսդ։ Արդ զնոյնս՝ որովք բա-
րեպաշտելդ կարծես, հակառակ
ընդդէմ քեզ եդեց։ Զմարմինն՝
մարմին բանին ասելով, և զբանն
ասացեալ մարմին ունել, զինչ
այլ ինչ թուիցիս ասել՝ եթէ ոչ
կրկին։ Եւ դարձեալ զբանն 'ի հո-
րէ ասելով զհօրն տացես նմա զբը-
նութիւն. իսկ զմարմինն 'ի մարդ-
կանէ ասելով զոչիր ունել ասես նմա
բնութիւն, եթէ ոչ զմարդկան։
Բայց կարծեմ թէ կամիս և ոչ մար-
մին Քրիստոսի ասել, զի թէ զմար-
մինն ճշմարտութեամբ խոստովա-
նէիր ունել Քրիստոսի, և զայն 'ի
մարդկանէ և մարդկային, զնոյն և
բնութիւն մարդկային ոչ արդեօք
խղճէիք ասել։ Քանզի նոյն է մարդ-

կային մարմին ունել Քրիստոսի, և բնութիւն մարդկային. և զի Քրիս-
տոս առանց միաւորութեանն ոչ
ասի Քրիստոս Յիսուս, այլ Աս-
տուած բան, որպէս և սուրբն Բասի-
լիոս ասէ. Զի թէ ասիցէ ոք զմար-
մինն բնութիւն բանին, և զբանն
բնութիւն մարմնոյն, ամբարշտու-
թեամբ լինէն այսպէս ասացեալքն:
Իսկ եթէ զմի և զնոյն Քրիստոս
Յերկուց խոստովանեսցիս ասել
բնութեանց, այսինքն աստուածայ-
ին և մարդկային, ընդէր արդեօք
զարհուրիս, և զայրանաս, և այլան-
գակ և հայհոյիչ շարագրութեամբ
զբարեպաշտաց պղտորես զլսելիս:
Քանզի ասես որ'ի հօրէ գոյացեալ
անձնն էր, նոյն անձնաւորեալ 'ի
սուրբ կուսէն. և որ 'ի հօրէ բնու-
թիւնն էր, նոյն բնաւորեալ եղև
յարգանդի կուսին. և սակայն գո-
հութիւն Աստուծոյ, որ յայտնէ
զնորս խաւարի, և հանէ 'ի լոյս
զստուերս մահու: Արդ զիարդ անձ-
նաւորեցաւ 'ի կուսին անձն Որ-
դւոյ. Թողլով զնոր գոյութիւնն՝ յայ-

լուսի դուռս գոյութեան, որպէս Պանդորոսն ասէ, եթէ յիւրումն նմանելով զերկրութականն միայն զձևն զինքեամբ արկաս, առաչօք և ձևով և եթ ցուցեալ զմերն 'ի կուսէ. որպէս Եւոնիքէան երկրորդ յիմաստաբար բարբառի ասելով. խոստովանիմ զքանն Աստուած յարգանդի կուսին կերպացեալ, տպաւորեալ 'ի պատկեր և 'ի ձև մարդոյ եղեալ. այլ ոչ եթէ յարարածականբնութենէն ինչ ինքն խառնեաց. քանզի անխառն է աստուածութիւնն և անյօդ:

Տեսանեմ որպէս համաձայնք աւ մի մեանս գտանիք յամբարշտելդ. դու ասես, 'ի հօրէ անձնն որդւոյ անձնաւորեցաւ 'ի կուսին. և նա ասէ, ոչ ինչ խառնեաց 'ի կուսէն յանխառն աստուածութիւնն: Եւ եթէ ոչ գոյութիւն ինչ անձնաւոր զմերս 'ի կուսէ ընդ ինքեան միաւորեաց բանն, զիարդ ինքն զինքն մարդ և որդի մարդոյ անուանեաց. զիարդ և տղայ երևեալ խանձարուրապատեցաւ, և կաթնաբոյծ եղանիւր. և

առ կատարելութիւն 'ի վերայ ընթա-
նայր աճմամբ հասակի՝ ըստ մեծին
Աթանասի ուղղափառ դաւանու-
թեան. Որքան ինքն, ասէ, հրամայ-
եաց, զբնութիւնն յինքն կատա-
րելով ընկալաւ որքան կամեցաւն.
այս է ծննդեանն 'ի կնոջէ, աճման
հասակի, ամաց թուոյ, աշխատու-
թեան, ծարաւոյ, և քաղցոյ, և
քնոյ, և տրտմութեան, և մահու,
և յարութեան : Այսոքիկ ամե-
նեքեան՝ նմանութիւնք և երևոյթք
թուեցին քեզ եղեալքն 'ի Քրիս-
տոսէ, թէ ճշմարտութիւն : Այսա-
ւասիկ է ճշմարտութիւն, որպէս և
է՛ իսկ, քանզի անհնար է անտուան
Աստուծոյ ստութեամբ իւիք կեղ-
ծաւորել 'ի գործս իւր, զի՞արդ ի՞շ-
խեաս ասել զանեղևոյթ և զանմար-
մին անձն որդւոյ մարմնաձևապէս
անձնանալ յարգանդի կուսին, եթէ
ոչ զկատարեալ մեր բնութիւնս 'ի
կնոջէ յինքն ընկալեալ, ընդ ին-
քեան միաւորեաց բանն Աստուած
առաքեալ 'ի հօրէ :

Եթէ այդպէս ասեսք ասեն, եր-

կուս ընդունիմք ասացեալ դէմս, և երկուս բնութիւնս։ Դարձեալ փախչելով'ի անուսի երկիւղէ՝ 'ի մեծագոյնն անկանիս չար։ Եթէ յերկուց ըստ բնութեան ոչ կամիս ասել զմին, կարի յոյժ չարաչար ըստ բնութեան զմին գտանիս ասացեալ բնութիւն։ Այլ անմարմին բնութիւն աստուածային բանին զմարմնական բնութիւն 'ի կուսէն ընկալեալ ընդ ինքեան միաւորեաց. որ է ըստ բնութեան յերկուց՝ աստուածային և մարդկային. իսկ ըստ միաւորութեան՝ մի։ Զի եթէ այս երկուք գերեցկագոյն հաւատոյ ոտիւք առ Ճշմարտութիւնն 'ի վեր կանգնեալ ոչ հաստատիս, առ որ և յենուցուս առ մինն 'ի նոցանէ՝ կաղ գտանիս առ խոստովանութիւն Ճշմարտութեան։ Այլ կատարեալ՝ ըստ իւրաքանչիւրոցն դիտելով զերկուան, ըստ միաւորութեան՝ մի կատարեալ, մի դէմ, և մի որդի Աստուծոյ խոստովանելով որպէս տուրքն Բասիլիոս ասէ։ Երկուց գոյացութեանց կատարելոց միաւորութիւն։

Արդ յայտնապէս հրատարա-
կեցար յաստուածայնոց բանից
գիտաւորութեանց՝ արտաքոյ գոլ
քեզ Ճշմարտութեան Ճանապար-
հին, յԵւտիքին, և 'ի Պանդորո-
սին անկեալ ախտ, հիւանդ և հեր-
ձուած չար։ Յաղագս որոյ խորհրդ-
դակից լինիմ քեզ իբրև Ճշմարիտ
բարեկամ զգուշանալ անձին, և
խրատեալ աստուածաւանդ տա-
ռիցն սրբախօսութեամբ՝ սթափել
յայդպիսի մոռածութեանց։ Եթէ
զԱթանաս սուրբ քեզ սեփհակա-
նեցեր, ա՛ռ ընկալ 'ի ձեռս զգիր
նորա, և ուշիմ մտօք ընթերցիր 'ի
սկզբանէ մինչև ցկատարումն. մա-
նաւանդ զբանն՝ որ յաղագս Որ-
դւոյ յայտնութեան, և մարմնաւո-
րութեանն գրեալ է այսպէս. Որք
զտէր մեր Յիսուս Քրիստոս ոչ
յԱստուծոյ և 'ի մարդոյ մի խոս-
տովանին, որպէս և գրեալ է յաւե-
տարանին՝ յԱդամայ և յԱստուծոյ,
ասասցեն զիարդ որ 'ի կերպարանս
Աստուծոյ է Աստուած՝ առեալ
զկերպարանս ծառայի կարծեցին.

կամ զբանն մարմին եղև և բնակեաց
'ի մեզ՝ իմացան. քանզի որ ասաց
թէ բանն մարմին եղև, ասաց թէ
ինքն զանձն իւր եառ վասն մեր,
արդեօք որպէս բանին փոփոխումն
կրեալ 'ի մարմնոյ փոխադրութիւն
կամ որպէս ցուցումն ինչ արա-
րեալ մարդկայնոյս կերպի, որպէս
այլք 'ի հերձուածողացն մոլորեալք
ասեն։

Դարձեալ քանզի ամենեցունց
յառաջագոյն ասացեալոց հերձուա-
ծողացդ հաղորդք եղէք, անհաւատ
եղեալք միաւորութեանն, և ընդ-
դիմաբանեալք լսմանն, 'ի բաց բար-
ձումն տարեալ եղէք զանչատման
մոածութիւն պատճառելով. քան-
զի որպէս անչատողքն մոլեգնեցան,
և շփոթողքն մոլորեցան, այսպէս
և 'ի բաց բարձողքն կորեան. Ճշմա-
րիտ եղեալ տնօրէնութիւնն, և
Ճշմարտութիւնն երևեալ, և շնոր-
հին վկայեալ։ Դարձեալ ըստ ա-
ռաքելական հրամանին վկայու-
թեան այսպէս յաւելու. որպէս
զոլ 'ի հեթանոսաց ժառանգակի-

ցըս և մարմնակիցս Քրիստոսի, զի
և մարդ լցէ՝ Աստուած ճշմարիտ, և
Աստուած լցէ՝ մարդ ճշմարիտ. ոչ
մարդոյ առ Աստուած գոլով, որ-
պէս և դուք զրպարտեալ ասէք,
հեգնելով զքրիստոնէիցն զխոր-
հուրդս: Աստուծոյ միածնի հաճե-
ցեալ զլրումն աստուածութեան
իւրոյ զակզբնատպին մարդոյ զստեղ-
ծուած և արարած նոր յարուցա-
նել ինքեամբ, և անլոյծ միաւորու-
թեամբն. զի յաղագս մարդկան
իրակութիւն չարչարանօք և մա-
հուամբ և յարութեամբ զփրկու-
թիւն մարդկան գործեալ:

Դարձեալարդ զխնդրդ Քրիստոս
ոչ ապրեցուցանէ զաշխարհ՝ եղեալ
մարդ, որ և քաջայայտ է եթէ որով
բնութեամբ գործեցան մեղքն, նո-
վին բնութեամբ եղեն յաւելուած
շնորհին. զի Աստուած եղեալ
մարդ՝ մնալով Աստուած. զի և
մարդ եղեալ Աստուած հաւատաս-
ցի որպէս մարդ գոլով Քրիստոս
Աստուած է. զի Աստուած գոլով
եղև մարդ՝ և ապրեցուցանէ զհա-

ստացեալն՝ մարդոյ կերպիւ։
Դարձեալ իսկ եթէ զայս այսպէս
խորհել ախորժէք, զի՞նչ է 'ի ձեռն
մարգարէին խոստումն, կամ աւե-
տարանչացն ազգաբանութիւն.
կամ առաքելոյն վկայութիւն,
կամ մօրն Մարիամայ տեսիլն, կամ
հասակին աճումն, կամ ըստ ամե-
նայնի ախտակցութեանցն ցուցու-
մին, կամ անուանն յառաջ ա-
ծումն, կամ թէ որդին Աստուծոյ
որդի մարդոյ եղև, և կամ մարդն
Յիսուս Քրիստոս, որ էտ զանձն
վան մեր. կամ թէ պարտ է որ-
դւոյ մարդոյ բազում չարչարանս
կրել և սպանանիլ և յերիր ա-
ւուր յառնել 'ի մեռելոց։

Դարձեալ զի՞նդ ասէք եթէ
Աստուած 'ի ձեռն մարմնոյ չար-
չարեցաւ և յարեաւ. քանզի թէ
Աստուած բանն չարչարի, չարչա-
րելի ասէք զՀայր՝ և զվիսիթարիչն՝
միոյ գոլով անուան և միոյ աս-
տուածային բնութեան։ Եւ յասա-
ցելոցս յայսցանէ է տեսանելզձերդ
մոածութիւն՝ որպէս ոչ երկիւղա-

ծէց Աստուծոյ, և ոչ հաւանելոյ աստուածայնոց գրոց։ Մովսէս գրէ, եթէ Աստուած մեր հուր ծախիչ է. իսկ վասն մարմնով գալ ըստեան նորա, մարգարէ յեղբարց յարուցցէ ձեզ ասէ զտէրն, և զկենդանութիւնն զփայտէ կախեալ, որպէս զի էցէ մարմնոյն տեառն'ի կեանս մեր եղելոյ։

Դարձեալ և տէրն զչարչարանս 'ի վերայ որդւոյ մարդոյ կացուցանէ՝ ցուցանելով զըստ մարմնոյն։ Իսկ յաղագս աստուածութեանն իւրոյ՝ Ես և Հայր մի եմք, և ոչ ոք գիտէ զՈրդի թէ ո՞ է՝ բայց միայն Հայր։ Եւ ոչ ուրեք արիւն Աստուծոյ, դաւանեցին գիրք, կամ Աստուած 'ի ձեռն մարմնոյ չարչարեալ և յարուցեալ։ Արիանոսացն է այսպիսի խմն յանդգնութիւն. վասն զի ոչ Աստուած Ճշմարիտ զորդին Աստուծոյ խոստովանին։ Իսկ գիրք սուրբք'ի մարմնի Աստուծոյ, և մարմնոյ Աստուծոյ մարդ եղեալ, արիւն և չարչարանս և յա-

րութիւն քարոզեն՝ մարմնոյ Աստու-
ծոյ յարութիւն՝ի մեռելոց եղեալ։

Դարձեալ այլ ասիցէք զնաւրդ
զտէրն փառաց՝ի խաչ հանին։ Այլ
ոչ զբանն խաչեցին, մի՛ լիցի. այլ
զբանն արհամարհեցին զմարմին
բանին՝ի խաչին բեւեռեալ. քան-
զի Աստուած էր, որ արհամարհե-
ցաւ. մարմնոյ Աստուծոյ և հոգւոյ
չարչարանքն և յարութիւնն եղև.
վասն այսորիկ ասէր ցՀրեայսն
տէրն, Լուծէք զտաճարս զայս, և
զերիս աւուրս յարուցից զսա, որ-
պէս ասէ մարգարէն, Փոխանակ
զի՝ի մահ վարեցաւ անձն նորա, և
ոչ ինքն բանն։ Եւ Յոհաննէս ասէ,
Եւ նա զանձն իւր եդ վասն մեր։

Դարձեալ ասեն նեարհակքն. և
եղիցի խոցումն մարմնոյն. իսկ չար-
չարանքն բանին. վասն այսորիկ Ա-
ստուած չարչարելի ասէք, և հե-
տևաբարինքեան բարբառիք յաւէտ
համաձայնաբար ուրիանոսացն. քան-
զի զայս նոքա օրինադրեն։ Եղիցի
և՝ի մեռելոց բանն յարուցեալ ըստ
ձեզ. քանզի հարկ է ուրեմն՝ի

գԺոխոց զակիզքն յարուԹեանն առ-
նուլ, զի կատարեալ ԻցԷ յարու-
Թիւնն և մահու լուծումն, և որոց
անդն հոգւոց արձակումն: Իսկ Է-
ԹԷ զայսոսիկ բանն կրեաց, ո՞ւր Է
անփոփոխուԹիւնն և անայլայլու-
Թիւն բանին: Ո՞ւր Էն և այնոքիկ
որ զամենայն կիրս չարչարանացն
Աստուծոյ բանին վերադայնեն:
Կարծեմ ԹԷ այսու բանիւս հաւա-
սարապատիւք գոտանին Արիոսի
չարափառուԹեանն, և Պանդորոսի
այլայլուԹեանն:

Եւ ապա դարձեալ հարցանեն.
ո՞վ Է որ չարչարեցաւն, ո՞վ Է որ
խաչեցաւն, Աստուա՞ծ՝ ԵԹԷ մարդ.
զի ԵԹԷ ասիցէ Աստուած, հայհոյ-
ուԹեան յառաջ բերի բանս՝ ըստ
ամբարիշտ հերձուածողացն. իսկ
ԵԹԷ ասիցէ մարդ՝ հրէական դար-
ձեալ կարծեօք վարեսցի. վասն այ-
սորիկ գիրք սուրբք աստուածա-
պատմաբար 'ի Հօրէ քարոզեն ըզ-
բանն, և զնոյն 'ի յետին ժամանակս
մարդ ծնեալ 'ի կուսէն: Եւ կամ
մարմնոյն նորոգ չափաւորուԹիւն

առնուլ ձեռնարկեն. և որչափ, կամ զիարդ արտաքոյ դրոց ասել յանդգնին. քանզի այսոքիւք մոռածութեամբք լցրծեցան 'ի հերձուածողացն մոռածութիւնս :

Արդ առ ընկալ զբանս սրբոյն Աթանասի առանց երկբայութեան ընկալ և հաւատա, եթէ զնա քեզ համարիս. զի որչափ փաստաբանեալ յայտնի տայ զտարացոյց այսր աստուածային երի, զոր եթէ անդիտացար երբեմն, և կամ թէ ոչ եղեր ճշմարիտ վերահասու, զքնալ ունիս ապաշաւանօք. զի ոչ ըստ քոյն ընտրելոյ ճշմարիտ աստուածաբանեցեր, այլ կարի օտար և հեռագոյն : Ապա թէ առ այս ոչ զիջանիս հաւանական մտօք, կարծեմ թէ բանիւ միայն բերիս առ հաղորդութիւն սրբոյս աստուածազգեստի :

Իսկ յաղագս մարմնոյս բնութեան յատուկ զոր ասացէք ոչ ունել մարդոյս բնութիւն, պարտիք յաստուածախօս տառիցս վկայութենէ հաւատարմանալ, զոր յայտ

նի առնեմք աստանօր։ Սուրբ աս-
տուածաբանն Գրիգոր գրէ 'ի գամ-
բանական Ճառին Բարսղի սրբոյն
ասելով. Յաղագս սուրբ բնութեան
յաստուածայինս ոչ էր կարօտ քա-
ջալերիլ յումեքէ։ Դարձեալ 'ի
Ճառին որ յաղագս Կեսարոսի եղ-
բօրն է ասացեալ, գրէ՝ թէ յաղագս
սուրբ բնութեան իւրոյ առ ուս-
մունս աստուածայինս յաղթահար-
եաց զամենայն հասակակիցս իւր։
Դարձեալ այլուր ասէ, Բնութիւնք
մեծամեծք և սուրբք՝ են պատճառք
տրտմութեան։ Դարձեալ 'ի Կե-
սարոսի Ճառին, Զարմանայի ասէ,
զի մեծ բնութեամբն իւրով զինչանէր
առ խոնարհս։ Սուրբն Գրիգոր
նիւսացին գրէ 'ի Ճառս Նեղբողա-
կանս, որ առ նախավկայն Ստեփան-
նոս. Եթէ աստանօր և հոգին սուրբ
'ի մեծաբանութիւնն Ստեփաննոսի
տանիլ եղև։ Գրէ և սուրբն Կիւրեղ
աղեքսանդրացի 'ի Ճառին, որ թէ մի
է Քրիստոս. Անշփոթ մնացին բը-
նութիւնքն, որ են առանձինք, որ-
պէս 'ի միաւորութեան հոգւոյ և

մարմնոյ մերոյ՝ առանձնական բնու-
թիւնքն միաւորին։ Դարձեալ Յո-
հան ոսկեբերան գրէ 'ի հինգերորդ
ճառն, որ յառաջին թուղթն կո-
րընթացւոց։ Մինթէ սոքա ամենե-
քեանք ոչ համարին աշակերտք.
քանզի բնութիւնք երկիւղածք ա-
ռաւել գիտեն յիմարել։

Դարձեալ 'ի բովանդակ երդս
մեր և 'ի պաշտամունս, և 'ի կար-
գաւորութիւնս աղօթից որպէս
ասէ, Արարեր զգիշերն 'ի հանգիստ
քնոյ ոկարացեալ բնութեանս մե-
րոյ. և թէ Մերով բնութեամբ բար-
ձար 'ի վերայ խաչին. և այլն ամե-
նայն հին և նոր կտակարանքս ոչ
ուրացան զմերս բնութիւն, և տան
ուրեք տարացոյց ծածկութեան,
դուզիարդ այսոցիկ ամենեցունցդ
դէմ կռուիս փաստաբան վկայու-
թեամբ. յորմէ պարտիս հրաժա-
րել և 'ի բաց կալ 'ի կեղակարծ
մտածութենէդ ասատուածայնովքս
յանդիմանեալ։ Ապա թէ ոչ՝ հա-
տանիս սոքօք յորոշումն ընչոյ, որ-
պէս և այլ մոլորեալքն. վասն զի

այսոքիկ ամենեքեան մարմնաւորք էին, և մարմնով շրջեցան և երևեցան, և ոչ առաջք. և գոյր սոցա բնութիւն որպէս և այլոցս։

Ծանեաք և որ ինչ յաղագս հարցմանն մեր էր առ 'ի մէնջ բանք դիմադրականք և խրատականք. զի գրեցիք եթէ այս հարցմունք առանին պարտին լինել ծածուկք և անյայտք՝ մանկանց առ ծերս խորհրդաբար և ծերոց առ իրեարս, և ոչ համաշխարհական թղթովք։ Եւ զայս որդին որոտման ոչ արար և կամ պատուիրեաց մեզ. այլ մեծաբարբառ հնչմամբ 'ի վերուստ որոտաց զոր 'ի հոգւոյն Աստուծոյ ընկալաւ և ասաց, թէ Բանն մարմին եղև և բնակեաց 'ի մեզ։ Եւ այլուր եթէ՝ Զեռք մեր շոշափեցին 'ի վերայ բանին կենաց։ Եւ այլուր, եթէ Հայր իմ մեծ է քան զիս։ Եւ այլուր, թէ Ես և Հայր իմ միեմք։ Եւ այլուր թէ Հայր իմ և ձեր. և Աստուած իմ, և Աստուած ձեր։ Եւ այլուր, եթէ Որ եսեան զիս, եսեա զՀայր։ Եւ այլ-

ուր թէ Գոհանամ զքէն զի լուար-
ինձ։ Եւ այլուր՝ թէ Ամենայն
ինչ որ 'ի Հօրէ, այն իմ է. և
զգործսն, զոր Հայր գործէ և ես
գործեմ։ Արդ մի՛ թէ այսոքիկ
ամենեքեան հակառակք և այլև-
այլք և անմիաբանք երեքաց աստ-
ցան և գրեցան։ Եւ այս հեր-
ձուած չարմտածութեաց, և կարծիք
'ի հոգի՛ն Աստուծոյ տայ զհայհոյ-
ութիւն, թշնամութեան հոգի՝ և
ոչ խաղաղութեան զնա կարդալով
քա՛ւ և մի՛ լեցի։ Եւ յաղագս ծած-
կեալոյ անյայտութեամբ զաստուա-
ծախօս պատգամն, և զդաւանու-
թիւն Ճշմարիտ հաւատոյս քրիս-
տոնէից՝ յայլ ումեքէ ոչ լուաք 'ի
սրբոցն։ Բայց միայն 'ի շանց և 'ի
խոզից հրաժարեցողց աստուածայ-
ին բանն։ Իսկ զայս մեծաբարբառ
ընթեռնուլ և ձայնել ուսաք յամե-
նայն եկեղեցիս քրիստոնէից, և 'ի
նստիլ 'ի տան, և 'ի գնալ 'ի ճանա-
պարհի, ելբև զաւետաւոր պատգա-
մըս։ Այդ հեթանոսացն է մասն

տուասպէլաց և աղճատանաց , ոչ-
պէս պիւթագորացին այնկին զգոր-
ծիս իւրոյ բանին ճաշակեալ առ
յայտնութեան առականացն ծածկե-
լոց , երևեցաւ ընդ հաւանականն-
հատակս։ Իսկ մերս ճշմարտութեան
նահատակք ոչ այսպէս . այլ յայտ-
նի և բարձր քարոզութեամբ 'ի ժո-
ղովս և 'ի գրեհս և 'ի քաղաքս։ Որ
և առ այս ըստ օրինի ճշմարիտ բա-
րեկամի խորհրդակցեմ քեզ՝ ըն-
թեռնուլ և քննել զգիրս, և հաւասար
գոլ սրբոցն և աստուածազգեաց-
տիցն յամենայն ձայնս գրոց , 'ի
բանն , 'ի տեսութիւնն , 'ի տեղին ,
յընդդիմանին , և առ որս ասեն . զի
մի հատակոտոր ընդդիմակք և ան-
միաբանք երևեսցին քեզ . և զրկեալ
գտանիցիս 'ի ճշմարտութեան ճա-
նապարհէն , և պատժապարտ յար-
գարագատ ատենին՝ զբարկոք գր-
բեալն չարաչար մեկնելուն։ Վասն
զի ունին նկատել և հայել գեղա-
պանծքն և շքեղքն 'ի ճշմարտա-
խօս բանս իւրեանց . և թէ ոչ այն-
պէս՝ դատապարտք լինին քեզ իբրև

զՀոգին Աստուծոյ Թշնամանողն։
Ունիս քեզ վարդապետս զբանս
սրբոյն, զորս յիշատակեցեր 'ի
վկայութիւն միութեան բնու-
թեանցն. ընդունելիք են և աս-
տուածահաճոյք, և առ'ի յինէն եր-
կրպագեալք և խոստովանեալք։
Եւ զոր այժմ յայտ արարեալ
առաջի եդաք ձեզ 'ի նոցայոցն բա-
նից, ոչ ընդդէմ նոցա և հակա-
ռակ խօսեցաք. այլ առ քոյդ տկար
մտածութիւն եդաք, զի զգուշաս-
ցիս, և յամենայն լրութիւնս աս-
տուածաշունչ գրոց, զորս վկայս
քեզ կարգեցեր. և 'ի մի միաբա-
նութիւն ածեալ կացուցես ան-
հակառակս և անկռիւս. սրտիւ հա-
ւատալ, և բերանով խոստովանել.
որպէս և ես հաւատամ և խոստովա-
նիմ ըստ սրբոյն Աթանասի. Աս-
տուած և որդի Աստուծոյ, և որդի
մարդոյ, 'ի մի բնութիւն բանին մար-
մնացելոյ։ Եւ ըստ սրբոյն Երինոսի,
Եկն որդին Աստուծոյ և զգեցաւ մար-
մին անմեկնելի և անորիշ ըստ կրից
և ներգործութեանց միութեան,

ոչ որեւ և ոչ այլ և այլ, այլ նոյն մի։
Դարձեալ ըստ Աթանասի. իսկ է-
թէ բանին մարմին, քանզի բանն
մարմին եղև և բնակեաց 'ի մեզ,
հարկ է և զմարմնոյն չարչարանս
ասել նմա, որոյ մարմինն է.
Դարձեալ և զոր առ Յուլիոս ասէ.
Ընդունիմք և հաւատամք, ոչ մարդ
էր, զոր ծնաւ Մարիամ, և ոչ զոր
Հրեայքն խաչեցին. Աստուած ծը-
նեալն 'ի կնոջէ, և Աստուած խա-
չեալն 'ի Հրէից։ Նոյնպէս և զԳրի-
գորի սքանչելագործին, և զՊրոկղ
երանելւոյն, և զԵփրեմի երանելւոյն
և ճգնաւորին. զմերոյ սրբոյ Լու-
սաւորչին, զԳրիգորի աստուածա-
բանի, և զայլոց սուրբ և աստուած-
ընկալ հարցս, զորս յիշատակեցեր
գրչութեամբ, և որ այլք համանմանք
սոցա և հաւասարք, ընդունիմք և
հաւատամք սրտիւ, և վերնոցն դա-
սակից և աթոռակից գոչեմք, և 'ի
բանս նոցա կապեալ եմք անխզելի
առասանիք հաւատոյ, յԱստուածն
և 'ի մարդն, 'ի միութիւնն, յերկուու-
թիւնն, 'ի կամքն, 'ի նեարգործու-

թիւնն , 'ի կիրքն , մինչև ցյովտ մի
նշանախեցի ոչ պակասեցուցանեմք,
և ոչ առաւելումք 'ի շարէ շինմանն :
Զորս ընդունին սոքա 'ի դաւանողաց
ցին ընդունիմ և ես, և զորս որոշենն,
որոշեմ և ենզովեմ : Զ Քաղկեդոն ոչ
դիտեմ , և ոչ զ Լեոն Ճանաչեմ . իսկ
եթէ բարիք են՝ անձանց և ժողո-
վրդեանն , և եթէ չարք՝ անձանց և
ժողովրդեանն : Զօրէնսն նորա ոչ
դիտեմ , և դատող մեղացնորա ոչ
լինիմ 'ի վկայութենէ այլոց : Յայս
միայն եմ հաստատեալ, զի որ առ
մեզ այժմ խօսակցին, եթէ գոցեն
յայսց սրբոց դաւանութիւն և
հաւատ յաստուածաշունչ գրոց
վկայութենէ, ընդունիմք իբրև զեղ-
բարս իւրաքանչիւր կարգօք և կրօ-
նիւք . և թէ սխալեալք են՝ ընդու-
նիմք զզղջումն . ապա թէ ոչ՝ աղօ-
թեմք վասն դարձին իբրև զկարե-
կից անձն, որպէս ուսաք և 'ի վերայ
թշնամեացն աղօթել : Հաւատա-
փոխք ոչ լինիմք ըստ քոյդ տարա-
կարծ մտաց , զախտս իւրաքանչիւր
անձանց առ ընկերն տեսանելով :

Իսկ որ յաղագս Հաղբատայ, և Անեցւոյն առ 'ի ձէնջ բան մեղա-
գրական, և անմոռութեան խնդիրք զօշաքաղ մտօք՝ արկանել զմեզ ընդ-
լծով ծառայութեան ձեր առանց մատենագրի, ոչ ինչ հոգալ յարև
ելս, ոչ լսել զբան 'ի մերոց, ոչ տալ միւռոն և ձեռնադրութիւն. և զայս
մինչև ցայս վայր կամեցաք յօժա-
րամիտ կամօք, և յառաջեցուցաք
'ի գործ. վասն զի ծանեաք եթէ
Աստուածք եցէք, կամ որդիք
բարձրելոյն: Նա ոչ այսպէս. այլ
իբրև զմարդիկ մեռանիք, և իբրև զմի
յիշխանաց անկանիք:

Արդ յայսմհետէ լռեալ դադա-
րեսցէ քոյն առ 'ի մէնջ գիր և բան,
մինչև լռեալ դադարեսցես 'ի հպար-
տութեան ախտէդ: Քեզ զի՛նչ դոյ
հաղորդութիւն առ Հաղբատ. այն
մեր է սեփհական, և տեղի յիշա-
տակի. եթէ կայ՝ մեզ կեայ. և եթէ
մեռանի, մեզ մեռանի, եթէ զայն
տամք, ոչ վասն ումեք. և եթէ յայ-
լոց են խափանեալք, ոչ յումեքէ
նեղիմք:

Իսկ ընդ այս կարի յոյժ զար-
մանամք, զի մեր գիր և բան 'ի դէմ
ամենեցուն գրեցան, որպէս և 'ի
քոյդ և դու յայլոց ընկերակցաց քոց
'ի բաց կացեր իբրև զքաջ մենամար-
տիկ ոք, և զայս պատուական և պի-
տանի նամակ 'ի քո անուն ձայնե-
ցեր: Այս գոհութիւն Աստուծոյ
մեծապէս, զի դոքա ոչ գտան հա-
մախոհ այսմ պատառատուն հեր-
ձուածոյս, այլ կան մնան 'ի ճշմար-
տութեանն աւանդ խոստովանու-
թեամբ սրբոց և աստուածազգեաց
ոչ հարցն, որոց փառացն արժա-
նասցին 'ի Քրիստոսէ Աստուծոյ
մերմէ, որում փառք յաւիտեանս.
Ամէն:

ՆՈՐԻՆ

Պապասխանի վարդապետին Հայոց
հիւսիսային կողմանց։

Ի ՄԱԿԱԳՐԵԱԼ բանս քրիս-
տոսազգեցիկ արանց սպասաւորաց
բանի ընթերցաք աշխատասէր մը-
տօք. և ծանեաք զոր 'ի սմա բան և
իր, և խորհուրդ բանի, մեք և որ
ընդ մեզս են սրբոց ժողովք. առ-
որս պատասխանեցաք փոքր ինչ
ընդ որ առ մեզս են ազգմունք յար-
տաքուստ, և խորհուրդք 'ի սրտից։
Յայտնապէս հրատարակեաց յաս-
տուածախօս պատգամն իւր 'ի ժա-
մանակս զգեցման մարմնոյ Ճշմարիտ
սիրոյն Յիսուս, որոց չնորհեցաւ ըն-
դունել, եթէ Պատուիրանս նորս տամ
ձեզ, զի սիրեսջիք զմիմեանս, զի այ-
սու ծանիցեն զձեզ ինձ աշակերտս

լինել։ Որպէս և առ օրինակաւն ա-
սաց՝ եթէ յայս երկուց 'ի մի շա-
բայարեալ պատուիրանս ամենայն
օրէնք և մարգարէք կապեալ են և
կախեալ անխզելի։ Եւ եթէ՝ որ-
պէս ես ձեզ արարի, և դուք մի-
մեանց պարտիք առնել, և զանձինսդ
ևս դնել 'ի վերայ միմեանց։

Զսոյն Ճշմարիտ պատուիրան
հաստատեցին հետևողքն տեառն
և խաղաղարարքն տիեզերաց՝ ըստ
չափոյ պարգևելոյնոցա 'ի վերուստ.
որպէս և յաւել ոմն 'ի նոցանէ և
և ասաց, եթէ Աստուած սէր է, և
որ կայ 'ի սէրն՝ բնակեալ է յԱ-
ստուած, և Աստուած 'ի նմա բնա-
կէ. և թէ՝ Սիրելիք սիրեսցուք զմի-
մեանս, զի սէր յԱստուծոյ է։ Դնէ
և անօթին ընտրութեան Պաւղոս՝
գլուխ և լրումն օրինացն զսէրն. սի-
րել ոչ միայն զսիրելիս, այլ և զթըշ-
նամիս. տալ քաղցելոց հաց, և ծա-
րաւելոցն ջուր, լուծանել զանին
ընդ ական, և զատամն ընդ ատա-
ման. դնալ ընդ վարձուն, և տալ
ընդ շապկին և զխակեղն 'ի պէտս

խնդրողին, թերևս զերբարս շահեսցուք, և գացուք ճշմարիտ անտեսք և մատակարարք բանին՝ տալ 'ի ժամու զկերակուրն, և արկանել զտաղանդն 'ի սեղանաւորսն ըստ կամաց պահանջողին տոկոսեօք։

Զոր մեր լուեալ զայսոսիկ և որ սոցին նման, և աշակերտեալ ըստ չափոյ կարողութեան մերոյ՝ ճշմարիտ սիրով ջանամք նկրտիմք ոչ միայն անձին հաճոյ լինել, այլ և ընկերին 'ի պէտս շինութեան բազմաց, եթէ տացէ տէր սերմն և հաց՝ ըստ նախատեսս բնութեանն վկայեցելոյ. և սակս այսորիկ տքնիմք, և հոգամք, ըստ նմին և աղօթեմք՝ ոչ միայն 'ի վերայ եղբարց անդամոց ճշմարիտ գլխոյն, այլ և 'ի վերայ թշնամեաց և հակառակաց գլխոյն և անդամոցս. և առ Հայր կարդամք եթէ թող սոցա, զի ոչ գիտեն զինչ գործեն։ Դնեմք ծունր և աղաղակեմք 'ի ձայն բարձր առ յայտնեալ մեղ ճշմարիտ աստուածութիւնն, եթէ Տէր մի համարիր սոցա զայս մեղս. և ջանամք ածել զգողն դար-

ձեալ 'ի դրախտն, ուստի արտաք-
սեցաւ վասն պատճառին. և 'ի զըր-
կողացն կացուցանել Ճշմարիտ վը-
կայս որդիութեանն Աստուծոյ առ-
նել և զլսացողսն զգօն, և զիսազմա-
րար կուռօղն 'ի պէտս տեառն ա-
նօթ ընտրութիւն. լինել ընդ Հրեայսն՝
Հրեայ և խաչեցող, և ընդ անօ-
րէնսն՝ հռոմայեցի անօրէն և կռա-
պարիշտ. ոչ անձին հաճութեամբ,
այլ 'ի պէտս բազմաց զի ապրեսցին։

Յորմէ և մեք զայս աւանդ պա-
տուիրանի առաքելոյ՝ Ի Քրիստոս
Յիսուս չիք խտիր, ոչ Հրեայ, ոչ
հեթանոս, ոչ ծառայ, և ոչ ազատ,
զի ոչ թլփատութիւն և ոչ անթլը-
փատութիւն, այլ նոր արարած. և
որ միանգամ այսմ կանոնի միաբան
լինին, խաղաղութիւնն Աստուծոյ
'ի վերայ նոցա և ողորմութիւն. մի
Քրիստոս, մի մկրտութիւն, և մի ե-
կեղեցի, զոր ոչ Պաւղոս, այլ որ ին-
քեամբ ընդ մեզ խօսէր յայտնեաց
մեզ։ Զայս և ոչ ուստեք լուաք ե-
թէ պատուիրեաց մեզ ոք 'ի սըր-
բոցն եթէ այլ Քրիստոս էր որ յա-

զազգս Հայոց եկն, և այլ որ յա-
զազգս Հռոմոց, և այլ որ յա-
զազգս Ֆրանկաց հակառակք մի-
մեանց, այլևայլ պատուիրանք, ա-
տել զմիմեանս և նախատել. անի-
ծանել և հայհոյել և խոտան հա-
մարել: Եւ այսու աղագաւ համար-
ձակեցաք գրել առ նոսա խաղա-
ղական գիր'ի խնդիր սիրոյ՝ սկսեալ
ոչ առ'ի մէնջ, այլ'ի մերոց սրբոց
նախնեաց. զոր թէ այլ ումեք առ
'ի ձէնջ ոչ է գիտելի այդ, 'ի Վար-
դանայ չէ անտեղեակ թէ որքան 'ի
վաղուց հետէ էր սկսեալ, և որչափ
և քանի՞ էր 'ի նոցանէ առ այս խնդ-
դիրք յայտարարութեանց յայտանել
և կատարել. նախ երկուց բնու-
թեանցդ բան, և կամաց և նեղոր-
ծութեանց. երկրորդ ընդունելոյ
զժողովն Քաղկեդոնի, և զնորայն
տումարս. երրորդ 'ի սուրբ խոր-
հուրդն ջուր խառնել և խմոր'ի կիր
արկանել. չորրորդ առնել զմիռոնն
սուրբ 'ի պտղոյ ձիթենւոյ. հինգե-
րորդ բառնալ զխաչեցարն 'ի սրբ-
բասացութենէն. վեցերորդ լու-

ծանել զպահս առաջաւորին. Եօթ-
ներորդ առնուլ զհրաման կաթո-
ղիկոսութեանն 'ի թագաւորէն.
ութերորդ՝ հաւասարիլ ընդ նոսա
տօնիւ ծննդեանն: Եւ այսմ ամե-
նայնի հակառակ և դիմամարտ էս
էի յառաջն. և խմն գրով և բանիւ
հաղիւ ուրեմն ածի յայդ, զի ա-
նուանեցին զմեզ եղբարս զրպար-
տեալս 'ի միմեանց. և վկայեցին ե-
թէ ծանեաք յերդս ձեր և յօրհ-
նութիւնս՝որ է շարականքդ, որ առ
Աստուած զՀիմարիտ հաւատոյ ձե-
րոյ ուղղափառ դաւանութիւն. և
զամենայն խնդիրս լուծին և զհայ-
ցուածս իւրեանց: Բազում և այլ
բանս խաղաղութեան և սիրոյ գրե-
ցին և խօսեցան:

Վասն որոյ գրեցէքն եթէ այս
շարամանեալ ունի ընդ ինքեան զա-
ղանդն Նեստորի, և զչարութիւն նո-
րա, առ որս ասելի է, եթէ մեք
ուսոմ ծանեաք զՆեստոր և զա-
ղանդ իւր չար: Ի Սանահին ասա-
ցաւ, եթէ 'ի Հաղբատ հրատա-
րակեցաւ. եթէ 'ի մայրաքաղաքն

մեր Անի առաջնորդ կարգեցաւ և այնու խոտեցաւ։ Նոցա էր և 'ի նոցանէն էլ և 'ի նոցանէ խոտեցաւ և նզովեցաւ և նզովի մինչև 'ի վախճան. և յայլ ումեքէ ոչ բռնադատին խոտել զնա, բայց եթէ յանձանց և 'ի գիտութենէ իւրեանց։ Մեք յանուն Եւտիքի, Տիմոթէոսի և Դէոսկորոսի զնաւրդ կոչիմք, և անուանեմք զնոսա սուրբս, և 'ի բանս նոցա կապիմք իբրև յերկաթ։ Ազգակիցք եմք նոցա բանիւ, եթէ գաւառակիցք քաղաքաւ. հարազատ ըստ մարմնոյ, եթէ ծնունդք ըստ հոգւոյ։

Առ մեզ մի լեցին խոտելիք մերն սուրբ լուսաւորիչք և հայրք. այլ պատուելիք և պաշտելիք սուրբն Գրիգորիոս և զարմն իւր սուրբ. սուրբն Ներսէս և Սահակ, և որ ըստ նոցայն յաստակքն և Հշմարտախոհքն, և նոցայն քարոզեցին քաջութիւն յեկեղեցիս մեր, և յաղագս նոցա բանակուս եցուք եթէ գոցին հակառակք։ Որ նոցայն են՝ իւրեանց է գիտելի. լաւութիւն և վատութիւն՝ նոցա։

Ածցուք 'ի մէջ և զայնոսիկ՝ որք նոցա են, և մեզ քաջ տեղեակք և յայտնիք, զսուրբ և զաստուածազգեաց հարսն, և զսուրբ բանս նոցա. զսուրբն Աթանաս, և զսուրբն Գրիգոր Նիւսեայ, և զմիւս Գրիգոր աստուածաբանն, և զսուրբն Բասիլիոս, և զբերան ոսկի սուրբն Յովհան: Մինթէ այսոքիկ 'ի նոցանէ խոտեցան, և առ 'ի մէնջ պատուեցան. մինթէ ոչ ընթեռնուն յաբաժամ 'ի սրբոյն Աթանասէ ըզդրեալսն. զոր յաղագս անշփոթ խառնմանն յատուկ և կատարեալ բնութեանցն գրէ ասելով. Ինմանութենէ տեառն որ առ մեզ մեծ է օգուտն, զի և մեք նմանեսցուք առ նա. քանզի թէ ոչ ինքն էր նըմանեալ առ մարդիկ, պարտ էր 'ի նմանութիւնս մեր իջեալոյն՝ ըստ այսմ մանաւանդ նմանիլ, ըստ որում փոխադրութեան էաք կարօտ, ըստ ախտից, զի զայսոսիկ յանախտութիւն փոխեալ կացուցցէ: Եւ մի՞ որք անհաւատ լինցի յաղագս ախտիցն ասելով համարեալ փոփոխիլ

աստուածութեանն. այլ առեալ
'ի նմա ախտք 'ի մարմնական և յանձ-
նական շարժութենէ ածցէ զմտաւ
և առեալ և պարտեալ. քանզի
վասն այսորիկ առեալ եղև, զի յաղ-
թեսցի. և վասն այսորիկ յաղթե-
ցաւ, զի ամենայն մարդկային բնու-
թիւն ըստ ազդակցութեան բարե-
գործեսցի. քանզի անտի սկսեալք
փոխակերպիմք ամենեքեան, յախ-
տացելոց անախտք, և 'ի մեռելոց
կենդանիք կազմեալք: Արդ մի ոք
ամբոխեսցի յանհաւատութիւն, ե-
թէ ասէ Աստուած զոլով տէրն
միանգամայն և մարդ՝ Այժմ անձն
իմ խռովեալ է: Քանզի այս լինէր
աստուածութեանն թողացուցեալ
մարմնոյն ամբոխել, կարող զոլ
աստուածութեամբն 'ի բաց մեր-
ժել զխռովութիւնն. այլ ոչ կա-
մեցեալ, զի մի զնմանութիւնն որ
առ մեզ՝ լուծցէ: Այսպիսի լինչ է
խմանալ և յորոց առ մեզս իրաց,
որպէս զի խառնեալ մեզս առ Լուր՝
ոչ միայն փոխադրի, այլ Լուրն յա-
ւելաւ, և որ 'ի կարգին է:

Ասեմք, եթէ անդիտանան և ըղ-
հարցմունս Արիանոսին և Քաղ-
կեդոնին, և զպատասխանիսն սըր-
բոյս. և թէ որպէս և քանի գեղեց-
կայարմար բանիւք բաժանէ և միա-
ւորէ 'ի կիրս մարդկայնոյն և աս-
տուածայնոյն՝ խոնարհագոյն և
բարձրագոյն: Հաւատալի լեցի մեզ
և այս՝ եթէ բանք սուրբ հօրն Գրի-
գորի Նիւսեայ զանխուլ են 'ի նոս-
ցանէ և ոչ են ընթերցեալ, և յար-
կեղս գրոց ամբարեալ զսուրբ բանս
նորա, և ընթեռնուն՝ առանց մին-
նորդի և միաբարբառ խօսիւք զմիա-
ւորութիւն անձին առ մարմին, և
զյաւելումն և զպակասութիւն էու-
թեանն յէութենէ՝ Պէրֆէռիոսի
իմաստնոյ վկայութեամբ. և կամ
այլ բովանդակ բանք նորա անյայտք
են 'ի նոցանէ, և ոչ ընթեռնուն
զգերեզմանական ասացեալ Ճառս
որ 'ի վերայ տեառն թէ զմով խրն-
դրեաց Յովսէփ 'ի Պիղատոսէ, և կամ
վասն ոյր աղաչէր և աղերսանօք
խնդրէր, և կամ զմով պատեաց ան-
շնչացեալ և եդ 'ի գերեզմանի:

Եւ կամ որպէս դարձեալ 'ի դիմաց հրեշտակին աւետարանէ կանանցն առեալ զբանս նորա, թէ յարեաւ որպէս ասացն, ստուգեաց ըստ սովորութեան իւրոյ զճշմարտութիւնն. և զոր բանիւ յառաջ ասաց, զայս և գործովք կատարեաց, և անմահ աստուածութիւն նորա անմահ մնաց. և 'ի ժամանակի մահկանացու մարմին նորա մարմնական աչօք զքուն մահու յանձն էառ, և անկեալ որպէս զառիւծ ննջեաց թագաւորապէս, և զարթուցեալ յարեաւ, և ելեալ անդուստ որպէս Աստուծոյ իսկ վայել էր, և որ 'ի կարգին:

Ածեմք զմտաւ ահաւասիկ, եթէ անլուր են նոքա 'ի բանից սրբոյն Գրիգորի աստուածաբանի. ոչ ընթեռնուն իւրական բանիւն յաւուր ծննդեանն Քրիստոսի զառ 'ի նմանէ խօսեցեալ զաստուածաբանական ճառն, եթէ Քրիստոս ծնեալ լինի, և Քրիստոս յերկնից և 'ի մարմնի և 'ի կուսէ և 'ի վերայերկրի. և զի 'ի ցնծութիւն

կոչէ զարարածս յաղագս երկնաւո-
րին, և ապա երկրաւորիս. անմայր յա-
ռաջնումն, անհայր յերկրորդումն,
լուծանելով զօրէնս բնութեանն,
որով ծնաւ մեզ մանուկ, և տուաւ
մեզ որդի. անմարմին մարմնա-
ցեալ, և բանն թանձրացեալ, և ան-
տեսանելին երևեալ և եկեալ 'ի
շօշափումն, և անժամանակն ըս-
կիզբն առեալ ժամանակի. և որ
յառաջն որդի էր ծոցածին, այժմ
որդի եղև կուսածին. օծեալ և փրը-
կիչ, և 'ի հօրէ անբաժանելի, որ-
պէս երէկ՝ նոյն և այսօր և յաւի-
տեանս յաւիտենից: Որք ոչ հա-
ւատացին զդէցման մարմնոյն՝ գայ-
թակղեացին. և որք 'ի մարմնոյն տը-
կարացան՝ ծիծաղեացին. իսկ որք
թերակատար մտօք չատագովք լի-
նին նորատաքանչ գործոյն՝ լեզուա-
գարեացին, յանհուն անդունդս լի-
զալով: Վասն զի եղև նոր զարմանք.
և երևեցաւ Աստուած մարդ ծնն-
դեամբ որ էրն, և միշտ էն, և որում
դեր 'ի վերոյ էր մարդկայնոյս բա-
նի և պատճառի դոյն, յաղագս մեր

եղև. և 'ի վերջին ժամանակի որ է
ինքն Աստուծոյ բանն նախ քան
զյաւիտեանն, անեղեալն, ան-
հասանելին, անմարմինն, իսկզբանն
սկիզբն, 'ի լուսոյն լոյս, աղբիւր կե-
նաց և անմահութեան, կերպարան
սկզբնատպին, այսինքն նման ծնո-
ղին՝ շարժեցեալ ծննդեամբ 'ի Հօ-
րէ, և կնքեալ 'ի բազմորդութենէ,
ոչ փոխեալ 'ի նմանութենէ Հօր,
և ոչ արտասահման եղեալ բան՝
յիւր ստեղծեալ կերպարանն գայ,
զգենլով մարմին և հոգի, զի սրբեաց-
ցէ և մաքրեսցէ զնմանակիցն իւր
կերպարան՝ աստուածային խառ-
նմամբն :

Յոր հայեցեալ Երանելիս զար-
մանայ հիացմամբ և ասէ. Ո՛վ նոր
խառնմանս, ո՛վ սքանչելի խառ-
նուածոյս : Իսկ զրպարտողքն և
դաւինքն համարս առնուն յաս-
տուածութենէն, և լինին ոսոխք
գովելի խորհրդոյս այսորիկ, և խա-
ւարին առ Ճշմարիտ լոյսն, և յիմա-
ցանան յիմաստս աստուածային
ստգտանելով զբարի և զաստուա-

ծավայելուչ գործս Աստուծոյ, համարելով փոքր զյաղագս մեր նուաստացեալն, զի տացէ զառողջութիւն ախտացելոյ բնութեանս, և հանցէ 'ի վերս զկամաւ անանացեալս մեղաց: Քանզի առաքեցաւ, այլ իբրև զմարդ, զի կրկին էր. որով և վաստակեցաւ, և երկեաւ, և արտասուեաց, քաղցեաւ և ծարաւեցաւ օրինաց մարմնոյն. և եթէ իբրև զԱստուած, զինչ այս, զի ամենայնիւ զկամս Հօր պարտ էր կատարել. յաղագս որոյ և մատնեալ ասի, զի մի թուեսցի ընդդէմ Աստուծոյ. յորս ոմանք գայթակղին 'ի բարձրագոյնսն և 'ի խոնարհագոյնսն. միացուցանեն և ժողովեն չարաչար, և կամ բաժանեն հատանեն անաստուածաբար: Սոցա բաժանել պարտ էր, և նոցա միաւորել:

Եւ զինարդ բաղումս յերկարեցից զբանս. միթէ չորեքեան դիրք սորա որ առ. մեզ, ոչ բովանդակին առ նոսա, և այլ ևս յոլովագոյն Ճառք. միթէ զանխլացաւ 'ի նոցանէ ասա-

ցեալ բանն՝ եթէ Աստուած խա-
չեալ, արեգակն խաւարեալ։ Եւ
կամ աղաւաղեցին զմիւս բանն, ե-
թէ արիւն Աստուծոյ, և չարչա-
րանք, և մահ Աստուծոյ. զորս մեր
'ի ձեռն առեալ զինիմք ընդդէմ
նոցա 'ի պատերազմ, հարկանելով
յաջ և յահեակ. զոր խմաստնոց և
բարեպաշտից անձանց ոչ վայել է
յաստուածաշունչ գիրս զմիոյ բա-
նէ բուռն հարկանել, և զայլովքն
զանց առնել. և կամ հայհոյել 'ի
լուրս բանին, և զմիտս ոչ քննել.
այլ սաղմոսել հոգւով և մտօք, և
քննել զգիրս աշխատասէր մտօք
ուսաք. զի առանց սիրոյ՝ հնչումն է
պղնձոյ, և ընչումն սրնգի։ Հաւա-
տալի է մեզ եթէ բարձին 'ի միջոյ
իւրեանց զբանս սրբոյն Բարսղի, և
զաստուածաբանական Ճառս նո-
րա, ընդ նմին և զմեկնութիւնս սըր-
բոյն Յովհաննու ոսկեբերանին հին
և նոր կտակարանացն. և կամ թէ
հաւատաբանութիւնն Կիւրղի ա-
ղեքսանդրացւոյ, և գիրք պարապ-
մանցն. և կամ հաւատոյ խոստո-

վանութիւն սուրբ ժողովոյն Նի-
կիոյ կորուսեալ եղև յինքեանց. և
կամ թէ մեզ աւանդեցին, և ին-
քեանք թափուր մնացին: Եւ կամ
թէ քանի՞ ամբարեալ ունին առ ին-
քեանս բանս գիտութեան գրով և
անգիր, որով և մայր անուանեցան
գիտութեան, և յոմանց ներհա-
կաց՝ Ճարտարք Յունաց: Եւ կամ
թէ քանի՞ հերձուածողս հրատա-
րակեցին և բարձին 'ի միջոյ՝ ըզ-
գաղձն և զորոմն հատանելով և 'ի
բաց խլելով աստուածային սրոնն:

Արդ եթէ զայսպիսի մեծ և զող-
ջոյն ազգ, յորոց միջի Ճոխանայ գի-
տութիւն և պայծառանայ եկեղե-
ցի Աստուծոյ՝ պարտիմք մոլարս և
տգէտս կոչել, և անուսի զյոյս նոցա
'ի բանս և 'ի գործս, հաւանիմ և
ես. վասն զի հայ եմ Ճշմարիտ և
աներկբայ սրտիւ: Ապա եթէ եղ-
բարք եմք համաշունչք, և միոյ որ-
վայնի ծնունդք, և միոյ ստեանց
դիեցիկք, և միոյ Ճշմարիտ գլխոյ
անդամք, և այսու աղագաւ եղբայ-
րական սիրով կոչեն զմեզ 'ի խա-

զաղութիւն, պարտիմք զհետ գնալ տիրապէս և յօժարամիտ կամօք։ Վասն զի զայս պատուէր առաք. և զայն ոչ իբրև զգտեալք 'ի կորստենէ, և կամ իբրև զդարձեալք 'ի մեղանաց և 'ի սխալմանէ, այլ իբրև զհեռացեալ եղբարք գաւառաւ և ժամանակաւ. որ և զայս թշնամութիւն գործեաց բնութիւն հնացեալ սովորութեամբ ոխակալութիւնն, զմիջնորմն ցանկոյն քակել, և զկրճիմն 'ի բաց բառնալ՝ եթէ գոյ հնար, և մի անիծանիլ յեղբարց, այլ օրհնիլ, շահել և շահեցուցանել զնոսա. քննել զվնասն, և հայիլ յօգուտն. զի խմաստնոցն աչք 'ի գլուխ իւրեանց է՝ ասաց իմաստունն, և ոչք կամաւ կուրանան, անձանց բերեն զմեղադրանս։

Արդ յստակ մտօք և անեղկևան սրտիւ հայիլ արժան է մեզ 'ի բանս յայս. զի եթէ իցէ երկուց ոմանց ընթանալ ընդ մի ճանապարհ, լիցի հնար միոյն մոլար լինել, և միւսոյն ուղղորդ։ Եթէ ոչ արդ ուղեկիցս զմեզ արժան է իմանալ, և ճանա-

պարհ զբանս աստուածաշունչդ՝ ոց, և առաջնորդ զբանս սուրբս, զոր վերոյ գրեցաք։ Զոր այսու թշնամութեամբս՝ որով վարեցաք, հարկ լինի մեզ զմի ոք 'ի սոցանէ սուտ կացուցանել, կամ զբանս, կամ զաստղս բանիցն, և կամ զընդունողս՝ եթէ ոչ են համաշունչք. և կամ թէ զնա՞ւրդ ոչ խօսեցան, և կամ թէ մի ոք առ 'ի մէնջ զբարուոք գրեալսն չարաչար ընթեռնու։

Եւ արդ հաւատարմացաք 'ի սրբոց արանց, եթէ 'ի բանս աստուածաշունչ գրոց անմիաբանութիւն ամենևին ոչ գտանի, և ոչ հատակոտոր լինչ և դար և կոճատ, այլ միաբան և միախորհուրդ 'ի հոգւոյն Աստուծոյ խօսեցեալ և շարայարեալ, և հիւսեալ առ միմեանս գեղեցիկ յարմարութեամբ. երբեմն ըստ ժամու պիտոյիցն ընդդէմ ներհակացն բաժանելով, և երբեմն ժողովելով. այլ երբեմն տալով զնուաստագոյնսն մարմնոյն, և զբարձրագոյնսն Աստուծոյ։ Ոչ դթեցան 'ի բաժանելն յատկու-

թեամբ և կրկնք, և ոչ խոտեցան 'ի միացուցանելն և 'ի ժողովելն։ Եւ յաղագս ասողացն չունիմք ինչ ասել, վասն զի սուրբք են և սրբոց համապատուք, և ընդունակք հոգւոյն։ Իսկ յաղագս նոցա՝ վասն որոյ բանս է, յայտնի է ստուգապէս, զի ակն են աղբեր, և ամենայնն առ 'ի նոցանէ տեսանի բղխեալ ջուր գիտութեան։ Արդ՝ եթէ գոյ հնար յայն դառնագոյն լինել ջրոյն, և 'ի հեռանալն միջոցաւ և լեղուօք քաղցրագոյն և անուշահամ լինել, ապա պարտիմք զգուշացուցանել զնոսա իբրև զմոլորեալ եղբարս, և յիւրեանց ջրոյ քաղցրահամութենէ զովացուցանել։ զի ընտիր մշակք երևեսցուք բանին զեղբարսն շահելով։

Այլ զի գրեցէքն, եթէ յաղագս անշփոթ միաւորութեանն այլ ինչ ելցէ բան՝ Աստուծոյ է գիտելի, հաւատամ և ես։ զի որում լի են երկինք և երկիր փառաքն, և քննիչ է խորհրդոց և երիկամանց, զիւրն բնութիւն ոչ անգիտանայ։ Իսկ

զայս այլ ոք 'ի սրբոց և յաստուա-
ծազգեստից արանցն ոչ պարտ
վարկան գիտողին թողուլ. այլ
զԱստուած գիտել և ճանաչել ճըշ-
մարիտ վարկան, և սակս այսորիկ
զմարմինս իւրեանց 'ի խաչ հանին
կարեօք կենցաղոյս. օտարացան 'ի
տանց և 'ի ստացուածոց կարևորաց՝
հաստատելով զհիմունս իւրեանց
'ի վերայ հաստատուն և անշարժ
վիմի. և գտանելով երկիր բարւոք
և պարարտ՝ Աստուծոյ տալով
զպտուղ երեսնաւոր, վաթսնաւոր
և հարիւրաւոր։ Եւ զայս ոչ միայն
մերովքս և Քրիստոսի ծառայիցս
հաւատարմացաք, այլ և առ ար-
տաքնովքն, և այնոցիկ որք բնու-
թեանց եղեն քննիչք թէ, որչափ և
քանի աշխատեցին զանձն և զմար-
մին 'ի գիւտ անծանօթ բնութեան։
Արդ՝ եթէ մեզ զլռեին պարտ վար-
կանիք, ոչ ընդդիմանամք. զի գը-
րեալ է թէ զիարատ ամբարիշտքան
գոնեն։

Այլ զի գրեցէքն բաւական ու-
նել զհարցն աւանդ, և այնր աւան-

դապահ զիւ ասացէք լինել. և շնորհ
ունիմ բարուք վկայութեան ձե-
ռոյ։ Այլ հարցանեմք եղբայրաբար
սիրով, եթէ զոր ’ի սրբոց հարցն
դնէք աստանօր, զի զայս պատուի-
րան աւանդեցին մեզ, հակառա-
կասէր լինել և կռուող, միոյ գլխոյ
անդամք եղով ասել ձեռաց ցոտն,
թէ չես ինձ պիտոյ, և չես աստէն
յիմոյս մարմնոյ։ Եւ կամ միոյ մօր
որդիք՝ հակառակ գտանել իրերաց
և անիծանել զմիմեանս. և ասել
ցծնողն թէ ընդէր երկնեցէք և
ծնայք զիս։ Եւ կամ միոյ հովուի
հօտ՝ բաժանիլ յերկուս և յառ-
նել ’ի վերայ միմեանց, և խածա-
տել զերեարս, և կոչել միոյն զմիւսն
գայլս և յափշտակողս. մկրտիլ
յայլ Քրիստոս, հակառակ միմեանց
և օտարք համարել ’ի հաղորդու-
թենէ. որով Ճանաչի ժամանակս
այս երկրորդ կռապաշտութիւն։

Արդ եթէ առաջին հայր սուրբ
կոչելի է մեզ զմերն սուրբ լուսա-
ւորիչ և խոստովանող քահանայա-
պետն Գրիգորիոս, պարտիմք ըզ-

մտաւ ածել եթէ նա վճարեցաւ այսու օրինօք, թէ՞ ոչ. արժանաւոր անձն սրբութեամբ և ճգնութեամբ գտանի՞ յաղգս երկրածնաց՝ իբրև զնա, թէ ոչ։ Մինթէ բաւական համարեցաւ զայս անձին իւրում՝ կամ զերկան կամ զջարչարանն բազմապատիկք, կամ զբանտարգելութիւն բազմօրեայ 'ի խոր վիրապին և 'ի մէջ թունաւորացն, կամ զհրեշտակին սրբոյ բնակցութիւնն, կամ զբազմապատիկ շնորհն պարգևեալ նմա 'ի վերայ տանս Հայոց։ Մինթէ ամբարտաւանեաց այսու ամենայնիւ, և կամ բաւական համարեցաւ անձին իւրում զայս 'ի պատիւ աստուծանի, և կամ թէ ոչ խոնարհ սրտիւ և անեղկբայ մտօք էաւ յանձն գնալ 'ի Կեսարիա, և դարձեալ 'ի Հռոմ, և առնուլ ձեռնադրութիւն 'ի սրբոյն Սեղբեստրոսէ. և կամ թէ իւրքն ամենայն ոչ կացին 'ի նոյն միաբանութեան սէր։ Եւ ոչ չոգաւ Արիստակէս 'ի սուրբ ժողովն Նիկիոյ. և կամ թէ մեր սուրբն Ներսէս ոչ վարեցաւ այսու

օրինակաւ, և ոչ գտաւ առ մեծիւն
Թէոդոսիւ 'ի Կոստանդինուպոլիս
'ի վանուցն հոգեմարտին Մակե-
դոնի հաղորդ սոցա և համախոր-
հուրդ։ Եւ կամ մերն Սահակ
սուրբ հայրապետ ոչ եղև դրով
ձեռին իւրոյ հաղորդ սուրբ ժողո-
վոյն Եփեսոսի, և կամ թէ խոտանն
համարեցաւ զսոսա և մինչև 'ի ժո-
ղովն՝ որ 'ի Քաղկեդոն եղև առ
Մարկիանոսիւ և Վալենտիանոսիւ։
Արդ քննելի է, եթէ ո՞ք 'ի մերոց
սրբոց հարցն հանդիպեցաւ անդ.
և կամ յումմէ՞ արդեօք տեղեկա-
ցաք զնոցայն աղանդ, և զմերս ճշմար-
տութիւն. և կամ որո՞վ լեզուաւ
ուսոյց, և ետ մեզ զԴիոսկորոս
սուրբ, և զՏիմոթէոս կուզն, և
Պետրոս գայլն։ Մի՛թէ անեցի՞ք էին
սոքա և ձորոյգեատացի՞ք, կամ վա-
ղարշապատեցի՞ք և դըւնեցի՞ք, կամ
հայադաւանի՞ք լեզուաւ և ազգաւ։
Խնդրեմք եթէ զիարդ այնչափ կա-
պեցաք 'ի բանս սոցա և վասն որոյ
իրիք ուղղութեան աղաչեմ զձեզ՝
եթէ 'ի մէնջ զանիսլացաւ, խնբա-
մուտ առնել զմեզ սիրով։

Դարձեալ թէ այսոքիք վերոյ-
գրեալ սուրբ հարքս այսպէս՝ և ոչք
զհետ սոցա, խնդրելի է եթէ յետ
այսորիկ ոմ ոք 'ի հարցն սրբոց
յայսոսիկ դրդուեցաւ։ Եթէ զՅով-
հաննէս ասեմք զիմաստասէրն՝ որ
և աթոռակալ սրբոյ աթոռոյս, և
նա այսոցիկ հետևեցաւ շաւղաց և
ուղղափառութեան. և մերն այլ
սուրբ նախնիք զնորայն ընկալան
խոստովանութիւն, և ձեռնադրե-
ցին անխախտելի մնալ գիրս, Գրի-
գոր վկայասէր և Բարսեղ հեսուղ
նորին, և միւս Գրիգորիս և Ներսէս
մերս հարք, և է յարկեղս գրոց մե-
րոց ընկալեալ 'ի նոցանէ։ Ի մի ե-
րեսս և 'ի մի բան զազգ մի ողջոյն
անմարթ է դատել։

Եւ մեք յայն սակս խնդիր արա-
րաք ձերոց իմաստախոհ անձանց,
զի 'ի միասին նստեալ, և բերան առ
բերան խօսեցեալ, լուծցուք զիսին-
գիրս սոցա. կամ շահեսցուք և
կամ շահեցուսցուք զեղբարս, և
կամ զԹշնամիս՝ թէ ասելի է։ Այլ
'ի բանս նոցա ոչ կասկեցաք փառա-

սէր և անձնիշխան կամք որպէս կարծեցիք. ապա զոր առժամայն պարտ վարկաք, գրեցաք նոցա սա-կաւուք՝ զոր 'ի մերոյն ընկալաք և գտաւ առ մեզ. և զայն առ 'ի ձէնջ ընկալաք համարձակութիւն զհետ մերոյն Ստեփանոսի գրով և բա-նիւ հաւանել մերովն: Վասն որոյ վերջին գրեալքս կարծիս եռուն մեզ եթէ 'ի պատրանս գրեցան ա-ռաջինքն, և ոչ 'ի բոլոր սրտէ. և վասն այսորիկ հարկ եղև մեզ յայտ-նել ձեզ 'ի ձեռն գրոյ և զայժմու գրեալքս, և ոչ առաքեալ. զի թե-րևս լուծցէ զկարծիս մոտաց ձերոց, և զմերս հաստատեսցէ Ճշմարիտ հայութիւն, և զհամաձայնութիւն ձեզ:

Այլ զի գրեցէքն՝ եթէ յերու-կոյացեալն եմք ժամու, թողութիւք գնալ առ իւրաքանչիւր դատաւոր. և այս բան ոչ թուեցաւ մեզ իբրև կատարելոց մտաց ասացեալ: Ե-բեկոյացեալ ժամ՝ առ Աստուած և առ արարածս գնել, և գաղա-ղումն առնուլ յաստուածաշունչ

գրոց քննութիւնէ, եւ որ 'ի նոսա բա-
ղեացն են մասունք, եւ լուծումն
առնել սիրոյ և խաղաղութեան, և
այլևայլ դատաւորս կոչել իւ-
րաքանչիւր, կարծեմ եթէ տէրու-
նեան առակաւոր բան յանդիմանէ
զձեզ առ այս, որ առ մշակս այ-
գւոյն, և վարձատուութիւն առա-
տապարգև տուողին, որ հաւասա-
ռապարգև առին առաւօտեանքն
և հասարակօրեայքն և երեկոյինքն։
Զի եթէ զձերդ կոչէք ժամանակ
երեկոյ յաղագս ծերութեան և հա-
սարակելոյ զաւուրդ, նա կատա-
ղեալ մոռաց յոյս ոչ այսպէս յեր-
կարաձգէ զոկար բնութիւն. զի այս
մինչև 'ի նմին փոփոխումն օդոյ է
համարելի։ Ապա պարտի ծերոյն լի-
նել ծերութեանն 'ի ձէթ պարար-
տութեան ըստ Դաւթայ և Սողո-
մոնի, և գլխաւորին առաքելոց,
զդաստութեամբ և պարկեշտու-
թեամբ լուսատու լինել բազմաց.
և մի՛ ասել եթէ Լաւ է մանուկ խնամ-
ատուն՝ քան զծեր անմիտ։ Իսկ եթէ
զթիւ աւուրց կատարածի աշխար-

հիս ասացէք Երեկոյ , անմարթ է
յայս նախաձեռնել. զի զոր ոչ
հրեշտակք երկնից իմացան և ոչ
Որդի,'ի մարդկանէ անհետազօտելի
է։ Իսկ եթէ զաւուրցս չարութիւն
կոչէք Երեկոյ և զտէրութիւն բռնա-
կալաց , անտեղի է և այս. զի ամե-
նայն սրբոց և բարեպաշտից անձինք
դառնագոյն ժամանակօք փորձե-
ցան և մաքրեցան որպէս զոսկի
հրով, և արդարացան։ Եւ այս առ
հնովքն և նորովքս. որպէս մար-
գարէն Եսայի , զի երբեմն աղօթէր
ասելով. Ի գիշերայ կանխէ հոգի
իմ առաւօտ առնեալառ քեզ Աս-
տուած , զի լոյս են հրամանք քո ,
և չիք 'ի նմա Երեկոյ, և ոչ խա-
ւար։Նոյնպէս և Դաւիթ ասէ յաղօ-
թելն. Ես առ Աստուած կարդացի
ընդ Երեկոյս , 'ի վաղորդեան , և
'ի հաստակ աւուր։ Եւ գար-
ձեալ թէ Ի խորոց կարդացի առ
քեզ։ Նոյնպէս և այլք'ի սրբոց մար-
գարէիցն Ամբակում, Երեմիա , և
Դանիէլ. ոմն 'ի գբոյ առիւծուցն ,
և այլ ոմն 'ի գբոյ կապանացն աղօ-

թէին արտասուք և յոգւոց հա-
նէին վասն խաղաղութեան ժողովրդ-
դեանս, եթէ Մինչև յե՞րբ տէր ան-
տես առնես և ոչ լսես ինձ. և թէ՝
Որովայն իմ ցաւի, և զգայարանք
իմ ճմլին. և թէ Ո՞տայր գլխոյ ի-
մոյ ջուր, և աչաց իմոց աղբիւրս
արտասուաց, լալ զբեկումն ժողովրդ-
դեան իմոյ։ Կարծեմ թէ առ այս
աղէտ տարակուսի՝ զնեղութիւնս
անձանց իւրեանց ոչ ինչ համա-
րէին։ Պարտիմք ձայնակից լինել և
երկնց մանկանցն, և՝ ի բոցոյ տապոյս
աղաղակել առ տէր և ասել, եթէ
Օրհնեալ ես տէր Աստուած, զի
արդարութեամբ և յիրաւի ածեր
՝ի վերայ մեր զայս ամենայն. զի
մեղաք, անօրինեցաք և ապստամբ
եղաք ՝ի քէն. և առաւել մեղաք, և
յամօթ և նախատինք եղաք ամենայն
ծառայից քոց։ Խնդրեալ ի շնան մար-
գարէ մեզ և առաջնորդ. նուիրեալ
զաղօթս սրբոց ՝ի բուրվառս խնկոց
անուշից, և տալ զանձն ողջակէզ
ընդունելի Աստուծոյ։

Եւ՝ ի նորոց ջանիմք պէտս յեր-

կարելոյ. զի որ 'ի տեառնէն են բանք՝ ոչ զանխլանայ առ 'ի ձէնջ, թէ որպէս պարտ է լինել հովուաց և սպասաւորաց բանին: Հովիւ քաջ, ասէ, զանձն իւր դնէ 'ի վերայ ոչխարաց. և խմաստուն անտեսս 'ի ժամու սայ զկերակուրն: Եւ անմիտն լսէ՝ թէ ծառայ չար և վատ, պարտ էիր արկանել զարծաթն 'ի սեղանաւորս, լինել լոյս և աղ և ճրագ 'ի վերայ բարձր աշտարակի, և ոչ ընդ գրուանաւ: Գրէ և սուրբ, առաքեալն Պաւղոս 'ի զգուշութի մեզ, թէ Ուստի եղբարք սուրբք երկնաւոր կոչմանն ժառանգորդք, նայեցարուք ընդ առաքեալն և ընդ քահանայապետ խոստովանութեանն մերոյ ընդ Յիսուս Քրիստոս, որ հաւատարիմ է արարչին իւրոյ: Հարցանեմ աստանօր թէ որ բնութեան է արարիչ Աստուած, որ հաւատարիմ է որպէս Մովսէս ամենայն տան նորա: Դարձեալ թէ ունիմք քահանայապետ անցեալ ընդ երկինս զՅիսուս զՈրդին Աստուծոյ. և այնպիսի ունիմք քահանայապետ՝

որնստաւ ընդ աջմէ մեծութեան 'ի բարձունս, սրբութեանցն պաշտօ-
նեայ և խորանին Ճշմարտութեան, զոր Աստուած հաստատեաց, և ոչ
մարդ։ Զի ամենայն քահանայապետ վասն մատուցանելոյ զոհս և զպա-
տարագս կայ. ուստի և հարկ է նմա ունել ինչ զոր մատուցանիցէ։
Գրէ դարձեալ և առ Տիմոթէոս, թէ Որպէս աղաչեցի զքեզ մինչ երթայ-
լոն 'ի Մակեդոնիա, զի պատուիր տացես ոմանց չլինել օտարուս-
մունս և տոհմաթիւս անչափս. զի գլուխ պատուիրանին սէր է 'ի
սուրբ սրտէ և 'ի մտաց բարեաց և յանկեղծաւոր հաւատոց։ Եւ այլ՝
թէ Ոչ ոք զինուորեալ ընդ կեանս աշխարհիս պատալի՝ եթէ զօրավա-
րին հաճոյ լինիցի։ Եւ թէ մարտիկ ոք կռուէսցի, ոչ պսակի, եթէ ոչ ըստ
օրինին մարտիցէ. ինդէ հեգնելոյն եթէ իմացիք զոր ասեմ։ Գրէ հա-
մասիսիւ և Պետրոս գլխաւորն առաքելոց՝ թէ Զերիցունս աղա-
չեմ՝ ելոյր զ.ինչակից և վկայ չարչարանացն Քրիստոսի, ապածեալ

զհաւատացեալ 'ի մեզ զհօտն Աստուծոյ, վերակացու լինել բարուք օրինակօք և անձնիշխան տէրութեամբ ձգել 'ի մեզ իբրև առաստաղաբազմադիմի ախտիւք մեր. զի երևումն իցէ հովուապետին, և փոխարէնս եմք ընդունելոց բարոյն և չարին։

Ունիմք 'ի մեզ և զբանս սրբոյն Բարսղի, և հարցմանն պատասխանի լուեալ թէ որպէս պարտ է լինել առաջնորդաց և մատուռակաց բանին։ Եւ զինչ ասացից. զի յանբաւս և յանհունս հատանեն այսց բանից ձգմունք, և ոչք նմանք սոցա։ Եւ մեր զայս ամենայն գիտելով անգիտանամք զանձինս՝ երեկոյ կոչելով զժամանակս, և 'ի հարցն աւանդապահութիւն վստահանալով։ Եւ զայս ոչ ածեմք զմտաւ, թէ կարող է Աստուած 'ի քարանցս յայսցանէ յարուցանել որդիս Աբրահամու. և թէ հատանելոց է տապարաւ ազգող բանին զամենայն ծառ որ ոչ առնէ պտուղ բարուք, և հաճոյ անկողին։ Զորս աղաչեմք

մերովք սուրբ ժողովովքս՝ զարթ-
նուլ որպէս 'ի քնոյ 'ի թմրու-
թենէ ծուլութեանդ և յանյուսու-
թենէդ։ Իշխանք էք և հաղարա-
պետք խորոցն Աստուծոյ, և այժմ
ինդիր է 'ի մէջ հաղարապետացդ՝
եթէ ոք հաւատարիմ գտցի։ Աչք
էք՝ գլխոյս լուսատու, և ձեռք մարմ-
նոյս կերակրիչք, բան և ձայն լեզուի
շարժողիս։ Արդ այսր պարտիք
ժամանել, զի թերևս թիւրեալ ի-
ցէ գլխոյս 'ի լուսոյ պակասեալ, և
կամ տկարացեալ ի՞ցէ մարմնոյս յոչ
ունելոյն կերակրիչ և դարմանիչ
ձեռս, և կամ դատարկանալ լեզուիս
շարժումն՝ առանց ձայնի և ան-
բան մնացեալ։ Գրեալ են անուանք
ձեր 'ի գիրս գիանականաց՝ ատողաց
և յանդիմանողաց. պարտիք զգիրն
գործովարդարացուցանել։ Սիւն-ք
էք աստուածային տաճարին շինե-
լոյ արեամբ Որդւոյ նորա. գիտելի
է, զի 'ի բացեայ լինելով սեանցն՝
քակտի տաճարն։ Մշակք էք աս-
տուածային այգւոյն. արդ փու-
թասպէս այսր հասէք. եթէ յոտե-

լոյ է կարեցէք, եթէ պրէլոյ՝ մաք-
րեցէք. զվաստակն մի՛ համարիք
յաշխատանս անձանց, զի քաղցրա-
համ բաժակ բերցէ Ճարտարապե-
տին, և մի՛ քացախուտ։ Եղիցիք
էք աստուածային անդոյս. աշխա-
տասէր մտօք և հնազանդ սրտիւ
պարտիք վաստակել, զի բերցէ հայ
սուրբ և կենդանական։ Ամոլք էք
պատուական սայլիս, որ դատար-
կացեալ մնայ 'ի շրջեցուցանելոյ
զկտակարանս Աստուծոյ. արագ
այսր ժամանեցէք, զի յառաջ է-
լեալ հանդիպցէ 'ի տունս Աբիսաթա-
րայ 'ի բլուրս հաճելիս Աստուծոյ։

Զայնէ առաքեալն Պաւղոս, թէ
Զայս գիտասջիք վասն ժամանակիս,
զի ժամ իսկ է 'ի քնոյ զարթնուլ.
զի այժմ մերձ է մեզ փրկութիւն,
քան յորժամ հաւատացաք։ Լայաւ
երկիր ամենայն գիտութեամբ առա-
ւելն խրիւ զբաղում Ջուրս որ ծած-
կեն զծով. և գիշեր տգիտութեանն
մերժեցաւ և էանց. պարտիք շրջել
զդատս և արթուն, և զգենուլ
զզէնս լուսոյ։ Զի շէն և պայծառ

են եկեղեցիք տեառն, որ ըստ օրէ
աՃեն և Ճոխանան 'ի Քրիստոս. և
ոգիտութիւն հեռի է յամենայն
ազգաց քրիստոնէից. և վաղ ուրեմն
տեսին զլոյս մեծ գիտութեան ժո-
ղովուրդն որ նստէին 'ի խաւարի և
'ի ստուերս մահու. և ամենայն ոք
ծարաւի է խաղաղութեան և սիրոյ
աստուածայնոց, Ֆրանկք, Յոյնք,
Սուրիացիք, Նեստորականք և Խմայ-
էլացիք որ և Հալիլիք: Յարաժամ
գիր և բանն նոցա ոչ դադարէ առ 'ի
մէնջ վասն խնդրոյ մեր, և բազումք
կան յարկեղս գրոց մեր:

Բայց մեր է անկարութիւնն առ
բարի գործս յայս, զի հատ մանան-
խոյ անգործ մնայ 'ի մեզ. ոչ եռա-
ցուցանէ զսիրտս ջերմութեամբ, և
ոչ տայ հեղուլ զսիրոյն արտօսր
յաչաց: Մանաւանդ ասելի է, թէ
և ինքն խակ ոչ գտանի 'ի միջի մե-
րում. ապա թէ ոչ, զլեռնացեալ
անհաւատութիւնն փոփոխէաք և
հարթէաք, զցաւալից թթենին խլէ-
աք և 'ի ծով ընկենուաք. որչափ
ևնուազ թուիմք յաչս՝ բուսանէաք

յաստուածային պարտէզն և լինէ-
աք ծառ մեծ, մինչ գալ վայրենի
թռչնոց և հանգչել յոստս մեր։
Ստացեալ եմք զանզաւակութիւն
կամաց և յօժարութեամբ, և ան-
կեալ կամք կենդանւոյն մեռեալ։
Կէս ննջեմք, կէս յօրանջեմք, և ա-
սեմք յանձինս մեր թէ ընդ երեկս
է. և ոչ լսեմք Պաւղոսի ձայնին,
որ ասէ թէ Ահա ժամանակ ընդու-
նելի, ահա օր փրկութեան. մի և
մի իւիք տայցէք պատճառս, զի մի
արատեսցի պաշտօնն։ Այլ զի ըն-
ծայեցայք 'ի պաշտօնն Աստուծոյ,
պարտիք ընդդէմ կալ ամենայն յօ-
ժարութեամբ, և ոչ 'ի հարկէ։

Յամենայն Հայոց ազգաց եկե-
ղեցիքս որ յայդ կողմանքդ են, մա-
նաւանդ թէ 'ի բոլոր սեռս, խաղա-
ղութիւն, անդորրութիւն ձեզ է
պարգևեալ 'ի վերուստ։ Թագաւոր
քրիստոսասէր, և իշխանք բարե-
պաշտօնք, պարգևք գաւառաց և
անդոց հոգևոր և մարմնաւոր հան-
դերձ աշատութեամբ. և գուք կա-
մաւ անգիտանայք և անտես առնէք

ղբեկու�աղգիս, և ստայօդ պատ-
ճառօք հրաժարէք 'ի գլխոյս կոչմա-
նէ և ասէք՝ թէ գիշեր է և ոչ տիւ.
տկար եմք մարմնով և ծերք ժամա-
նակաւ. և վերնագիր նամակի ձե-
ռոյ ընթերցցի առ 'ի մէնջ, եթէ 'ի
մայրաքաղաք և 'ի նշանաւոր ուխ-
տիս Հաղբատայ: Մայրաքաղաքա-
ցին Պաւղոս զայս ոչ ասաց. այլ
թէպէտ և յԵրուսաղեմէ մինչև 'ի
Ղիւրիկիա եղից զաւետարանն Ա-
ստուծոյ, բայց յեռոյ սրով գլխա-
տեցաւ, և ասաց թէ ծառայ ան-
պիտան եմ: Պետրոս թէ ուրացաւ՝
ապաշխարեաց, և թէ փախեաւ՝
դարձեալ խաչեցաւ: Փիլիպպոս
թէ անիծեաց և խորոց մատնեաց,
անձամբն եղից զպարտան, և անա-
րատին արեան կարօտացաւ: Վար-
դապետ և տեսուչ՝ գործոյն է ա-
նուն և ոչ մարմնոյն. երբ դուք
հրաժարէք, յառաջ զո՞վ կոչեմք,
զայրարատեա՞նդ եթէ զկարնեցիք,
եթէ զտարօնեցիքն որ նեղեալ և
զզուեալ են 'ի հարկապահանջքուս-
նակալացն, և կարօտին միայն ա-
ւուրն պարենի:

Հրաւէր կոչման մերոյ այսու ա-
ղագաւ ծանուսցի ձեզ, զի 'ի միա-
սին եկեալ խորհեսցուք զարժանն
ամենայն 'ի պէտս ըստ Թեան եկե-
ղեցւոյ նեղքոյ և արտաքոյ, յան-
ձինս և յօտարս լեզուաւ։ Յառաջ
կոչեն զմեզ Յոյնք մի անգամ և եր-
կիցս. արդ ոչ է պարտ արիաբար
ընդդէմ կալ նոցա, կամ հաւանել,
կամ հաւանեցուցանել։ Եթէ եր-
կու բնութիւն ասեն չարաչար, ըմ-
բերանեսցուք և յանդիմանեսցուք.
Եթէ դարձցին՝ ընկալցուք և շահես-
ցուք զեղբարսն։ Եթէ լուծան 'ի
պէսպէս աղտեղի գործս մարմնոյ,
լիցուք պատճառս զղջման նոցա։
Եթէ նեղքինեաք և նեղքինապետաք
վարին, խրատեսցուք զաղտեղի
գործս նոցա, Թերևս զկծեսցին
սրտիւք և հայեսցին յանձինս։ Թէ
և ոչ այլ ինչ՝ գոնեայ զմերս լաւու-
Թիւն և առողջութիւն ծանուսցուք
նոցա։ Գոն և յոլովք ընդ իշխա-
նութեամբ նոցա'ի մերայինս ազգէ
քրիստոնեայք, և էին 'ի մեծի տա-
րակուսանս, յայս հարցափորձու-

թիւն և աղմուկ. և թէ և փոքր ինչ թեթևացաւ այժմ, բայց կատարեալն ոչ է բարձեալ: Թէ և նոցա օգնեմք, չգտանիմք անբաժին ինչ 'ի Ճշմարիտ վարձատուէն Քրիստոսէ, որում փառք, իշխանութիւն և պատիւ այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. Ամէն: